

جگالھیون شاہم لطیف جون

غلام مصطفیٰ مشتاق

سوره سنڌي ادب

صاحب خان سوره: ميراثي

Cell No: 0344 3919786

0300 3404488

ڳالهيون شاھ لطيف جون

غلام مصطفيٰ مشتاق

مھراڻ اڪيڊمي

حق ۽ واسطا محفوظ

ڪتاب

128

ڇپائيندڙ : قمر ميمڻ

بزازنر : خالد سيف الله پٽي

ڇاپو پهريون : مارچ 1998ع

تعداد : 1000

قيمت = 30 روپيا

ملڻ جو هنڌ

برانچ آفيس : مهراڻ اڪيڊمي واڳڻوڊر شڪارپور

۽ سنڌ ج سمورا ڪتاب گهر

فہرست

01. شاھ لطیف جي وڏڙن جي مختصر تاريخ 07
02. شاھ لطیف جو جنم 10
03. شاھ لطیف جو ننڍپڻ ۽ جواني 11
04. شاھ لطیف جو سير سفر 13
05. شاھ لطیف ۽ مغل بيبيءَ جي آڱر 17
06. شاھ لطیف سان مرزا مغل جو وير رکڻ 18
- ۽ مارجي وڃڻ
07. شاھ لطیف جي شادي 19
08. شاھ لطیف ۽ معجون جي دٻلي 21
09. شاھ لطیف جي دعا ۽ بد دعا 22
10. شاھ لطیف ۽ پارس پٿر 23
11. شاھ لطیف ۽ خليفو اسماعيل 25
12. شاھ لطیف ۽ ميان جي گهوڙي 27
13. شاھ لطیف جا مريد ۽ مڇر 29
14. شاھ لطیف ۽ ساز سرود 30
15. شاھ لطیف ۽ بيبي لعل جا پاڻر 31
16. شاھ لطیف جو پٽ وڙو 33
17. شاھ لطیف ۽ هندو جو مسلمان ٿيڻ 35
18. شاھ لطیف ۽ غار ۾ ويٺل شخص 37

39	19. شاھ لطيف ۽ ڏاچي۽ جو کير
41	20. شاھ لطيف ۽ تمر فقير
42	21. شاھ لطيف جي گلان کي دعا
44	22. شاھ لطيف جا مريد ۽ پلو
45	23. شاھ لطيف جو وصال ۽ چنگل گهوڙي
47	24. شاھ لطيف جو لباس ۽ عادتون
49	25. شاھ لطيف جي الله تي توڪل
51	26. شاھ لطيف جي رحمڊلي ۽ تحمل
52	27. شاھ لطيف جي عبادت ۽ رياضت
54	28. شاھ لطيف جي رسالي مان منتخب اشعار
کان	
96	

مدي ڪتاب:

1. لطائف لطيفي : مير عبدالحسين سانگي
2. احوال شاھ عبداللطيف ڀٽائي : ميرزا قليچ بيگ
3. شاھ جي شاعريءَ ۾ علامت نگاري: ڊاڪٽر غلام نبي سڌايو
4. پت ڏئي عرف ذڪر لطيف : مولوي عبدالحی ميمڻ
5. شاھ جو رسالو: غلام محمد شاھواڻي

پنهنجي پاران

شاه عبداللطيف ڀٽائي رحمة الله عليه سنڌ جو سدا حيات
شاعر، عاشق رسول ۽ ولي الله هو. هو رڳو شاعر نه هو، بلڪه
انهن شاعرن مان هو، جن بابت فرمايو ويو آهي ته ”انهن ايمان
آندو ۽ چڱا ڪم ڪيا ۽ الله کي گهڻو ياد ڪيائون“.

ڀٽائي پنهنجي شاعري وسيلي در حقيقت الله ۽ رسول صلي
الله عليه وسلم جي محبت ۽ عشق جو سبق ڏنو آهي.

لطيف سائين جي سوانح تي سنڌي ٻوليءَ ۾ جيترو ڪم
ٿيڻ گهربو هو، سو ڪونه ٿيو آهي. لاڙڪاڻي جي اسانجي
دوست، نامياري محقق، اديب ۽ شاعر هي ڪتاب لکي، هن ڏس
۾ هڪ سٺي ڪوشش ڪئي آهي.

”گالهيون شاه لطيف جون“ شاه سائين جي زندگي جا
مڪيه واقعا سهڻي نموني سان، ڏاڍي سٺي انداز ۾ هڪ هنڌ
يڪجا ڪيا ويا آهن. انداز ڪهاڻيءَ وارو آهي. جنهن سان
ڪتاب ڏاڍو دلچسپ ٿي پيو آهي، جو ننڍو خواه وڏو هن مان
لاپ وٺندو.

مهران اڪيڊمي ”لطيفيات“ جي سلسلي ۾ هن کان اڳ
ڏهاڪو کن ڪتاب ڇپائي چڪي آهي. اسين هن موضوع تي

اشاعت جو سلسلو جاري رکنداسين.
سائين غلام مصطفيٰ "مشتاق" صاحب، ڪتاب جا پروف
به پاڻ پڙهيا، جنهن لاءِ مان سندس ٿورائتو آهيان.
ازانسواءِ جن به دوستن ڪتاب جي ڇپائي ۾ سهڪار
ڪيو آهي، مان سڀني جو ٿورائتو آهيان.

قمر ميمڻ

اپريل 1998ع

سيڪريٽري

مهرڻا اڪيڊمي

شاه لطيف رم جي وڏڙن جي

مختصر تاريخ

ڳالهه ٿا ڪن ته دنيا جي مشهور بادشاهه تيمور کي خيال ٿيو ته دنيا کي فتح ڪيان. انهيءَ خيال کان هن هڪ وڏو لشڪر تيار ڪيو ۽ ڪاهيندو اچي هرات وٽ پهتو. ان وقت هرات شهر ۾ هڪ شاهوڪار سيد مير علي شاه رهندو هو، جو وڏو مهمان نواز پڻ هيو. هن کي جڏهن خبر پئي ته سندس شهر ۾ تيمور بادشاهه پنهنجي لشڪر سميت اچي لٿو آهي ته هو تيمور شاه جي درٻار ۾ لنگهي ويو ۽ سندس لشڪر ۾ جيترا سپاهي هئا اوترا روپيه مهماني طور پيش ڪيائينس يعني ٻه لک ٻاھٺ هزار، ٽي سو ٻارهن روپيا. تيمور بادشاهه، سيد مير علي شاه جو اهو سهڻو سلوڪ ۽ مهمان نوازي ڏسي تمام گهڻو خوش ٿيو ۽ هن موت ۾ سيد مير علي شاه جي پٽن سيد عبدالباقيءَ کي اجمير، سيد عبدالواحد کي ملتان، سيد عبدالرزاق کي بکر ۽ سيد ابوبڪر کي سيوستان جو حاڪم مقرر ڪيو. سيد مير علي شاه جو هڪ پٽ سيد شرف الدين پنهنجي خانداني ڪم ڪار ۾ لڳو رهيو ۽ هڪ پٽ سيد حيدر شاه پنهنجي والد سيد مير علي شاه سان گڏ، تيمور شاه جي صحبت ۾ رهيو ۽ ان سان گڏجي هندوستان هليو آيو.

هندوستان پهچڻ کانپوءِ سير سفر جي ارادي سان سيد حيدر شاه، تيمور بادشاهه ۽ پنهنجي والد سيد مير علي شاه جي اجازت سان، سنڌ جو رخ ڪيو ۽ هالا شهر ۾ شاه محمد

هالي وٽ مهمان ٿي اچي رهيو. انهن ڏينهن ۾ حاڪم ميران محمد، هالا قوم جي ماڻهن تي ڪنهن سبب جي ڪري پنج سؤ روپيه ڏنڊ وڌو هو. ان زماني ۾ جيئن ته پنج سؤ روپيه ڏنڊ تمام گهڻو هو، ان ڪري شاھ محمد هالو ۽ سندس قوم جا ماڻهو پريشان هئا ۽ ڏنڊ نه پئي پري سگهيا. سيد حيدر شاھ کي جڏهن اها خبر پئي ته سندس ميزبان ان ڳالهه جي ڪري سخت تڪليف ۾ آهي ته هن پنهنجي طرفان حاڪم ميران محمد کي اهو ڏنڊ پري ڏنو. اهڙيءَ طرح شاھ محمد ۽ سندس قوم جا ماڻهو ان پريشانيءَ کان آجا ٿيا. اهڙي نموني سيد حيدر شاھ ڪيترن ٻين موقعن تي به سندن ڪم آيو. ان ڪري شاھ محمد هالو ۽ سندس قوم جا ماڻهو سيد حيدر شاھ جا تمام گهڻا ٿورائتا ۽ احسانمند هئا. سيد حيدر شاھ جيئن ته عالي نسب جو ماڻهو هو ۽ هالا قوم جي، ڏکين وقتن ۾ مدد ڪئي هئائين، ان ڪري شاھ محمد اها خواهش ڏيکاري ته سيد حيدر شاھ سندس نياڻيءَ سان پرڻجي ۽ مائٽ ٿي، ساڻن گڏ رهي. اهڙيءَ طرح هن سيد حيدر شاھ جي احسانن جو بار ڪجهه گهٽائڻ پئي چاهيو. سيد حيدر شاھ جي رضامنديءَ کانپوءِ نيٺ شاھ محمد هالي جي نياڻي فاطمه جو نڪاح ساڻس ٿيو. جيئن ته سيد حيدر شاھ جي امڙ سگوريءَ جو نالو به فاطمه هو، ان ڪري سيد حيدر شاھ جي گهر واريءَ کي بيبي سلطان ڪري سڏڻ لڳا.

جڏهن سيد حيدر شاھ کي هالا ۾ رهندي هڪ سال ۽ پنج مهينا گذريا ۽ بيبي سلطان اميد سان هئي ته هڪ ڏينهن کيس خبر پئي ته سندس والد سيد مير علي شاھ هرات ۾ گذاري ويو آهي. اهو ٻڌي سيد حيدر شاھ هرات وڃڻ لاءِ روانو

ٿيو. رواني ٿيڻ کان اڳ ۾ هن پنهنجي گهر واريءَ کي هڪ ٽڪ واري مڊي، هڪ جزاءِ دار خنجر ۽ هڪ ٻانهي، جيڪا هرات کان آندي هئائين، ڏئي ڇيائينس ته جيڪڏهن ڏيءَ ڄمئي ته نالو بيبي فاطمه رکجو ۽ جيڪڏهن پٽ ڄمي ته نالو سيد مير علي شاهه رکجوس. اها وصيت ڪري سيد حيدر شاهه هرات هليو ويو ۽ اتي پنهنجي پهرين گهر واريءَ مان ڄاول ٻن پٽن سيد محمد ۽ حسين سان رهي پيو. ٽن سالن ۽ ستاويهن ڏينهن کان پوءِ سيد حيدر شاهه هرات ۾ وفات ڪري ويو.

هيڏانهن بيبي سلطان کي پٽ ڄائو، جنهن جو نالو مير علي شاهه رکيو ويو. مير علي شاهه جڏهن وڏو ٿيو ته پنهنجي پيءُ جي ڇڏيل هراتي ٻانهيءَ سان صلاح ڪري، پيءُ جون نشانيون منڊي ۽ خنجر ساڻ کڻي، هرات پهتو ۽ پنهنجن ڀائرن کان پنهنجي حصي جي ملڪيت گهرڻ لڳا. سندس ڀائر پهريائين ته نٿاڻ لڳا پر پوءِ نشانيون پيش ڪرڻ ۽ ٻانهيءَ جي شاهديءَ تي، وقت جي قاضيءَ جي فيصلي مطابق کيس ملڪيت جو ٽيون حصو ڏنائون. سيد مير علي شاهه پنهنجو حصو کڻي، پنهنجي چاچي سيد شرف الدين شاهه کي ساڻ وٺي، سنڌ واپس موٽي آيو. سيد شرف الدين شاهه جلدي گذاري ويو. سيد مير علي شاهه کي شاديءَ کان پوءِ ٻه پٽ سيد شرف الدين ۽ سيد احمد ڄاوا، سيد احمد جي اولاد کي ميرڻ پوٽا ۽ سيد شرف جي اولاد کي شرف پوٽا سڏجي ٿو. ميرڻ پوٽا متعلوي يعني مٽياري شهر ۾ رهندا آهن، جيڪو حيدرآباد ۽ پٽ شاهه جي وچ ۾ آهي. انهن مٽياري سيدن جي خاندان ۾ سيد عبدالڪريم شاهه، جنهن کي شاهه ڪريم بلڙيءَ وارو به ڪري چوندا آهن، مشهور ٿيو، جنهن کي جمال شاهه ڄائو، جمال

شاھ کي سيد عبدالقدوس، سيد عبدالقدوس کي سيد حبيب شاھ ۽ سيد حبيب شاھ کي شاھ عبداللطيف ڀٽائي پيدا ٿيو. انهن سندن جي پيري مریدیءَ جو سلسلو هلندو اچي ٿو ۽ عزت سان وقت گذاريندا اچن ٿا.

شاھ لطيف ۽ جو جنم

ڳالهه ٿا ڪن ته شاھ عبداللطيف ڀٽائي جي والد سڳوري سيد حبيب شاھ کي اولاد ڪونه ٿيندو هو. پاڻ به الله جو پيارو ٻانهو هو، ان ڪري الله جي ولين جي عزت به ڪندو هو ۽ انهن کان دعائون به گهرائيندو هو ته الله پاڪ جيئن کيس اولاد سان نوازي. آخر هڪ وڏي دعا کيس ته توکي هڪ پٽ ڄمندو، اهو به وڏي الله ٿيندو ۽ ان جو نالو عبداللطيف رکجان. خدا تعاليٰ پنهنجي مهرباني کيس ۽ سيد حبيب شاھ کي پهرين گهر واريءَ مان هڪ پٽ ڄائو، جنهن جو نالو عبداللطيف رکيائين. الله جي قدرت سان اهو ٻار ننڍي هوندي ئي وفات ڪري ويو. سيد حبيب شاھ کي ٻي گهر واريءَ مان به هڪ پٽ ڄائو، جنهن جو نالو سيد جمال شاھ رکيائين، وري حبيب شاھ کي پهرين گهر واريءَ مان ٻيو پٽ پيدا ٿيو، ان جو نالو شاھ عبداللطيف رکيو ويو. اهوئي ٻار اڳتي هلي دنيا جو مشهور بزرگ شاعر ۽ وڏي الله ٿيو. جيئن ته شاھ صاحب به اولاد جي رهيو، ان ڪري گاديءَ تي اڄ ڏينهن تائين سيد جمال شاھ جو اولاد ويهندو اچي ٿو.

شاھ لطيف رم جو ننڍپڻ ۽ جواني

گالھ ٿا ڪن ته شاھ لطيف جو ننڍپڻ عام ٻارن وانگر ڪونه گذريو. هو منڍ کان ئي الڳ شخصيت جو مالڪ هو. پاڻ اڪيلو رهڻ ۽ اڪيلو گهمڻ کي وڌيڪ پسند ڪندو هو. هر وقت ڪجهه نه ڪجهه سوچيندو رهندو هو. دل چوندي هيس ته ڳوٺ ۾ مٿن مائٽن سان رهندو هو، دل چوندي هيس ته جهنگ ۾ اڪيلو وڃي گهارڻ لڳندو هو. اڪثر ڪنهن نه ڪنهن سوچ ۾ ٻڌل رهندو هو. مرزا قليچ بيگ، احوال شاھ عبداللطيف ڀٽائيءَ ۾ لکي ٿو ته هڪڙي ڀيري جي گالھ ڪن ٿا ته ٻين ٻارن سان لڪ چپ ۾ لڪو ٿي، پوءِ وڃي ڪنهن وٽ جي تڙ ۾ لڪي ويهي رهيو. اتي ڪو اهڙو پور پنڄي ويس جو راند وسري ويس. پوءِ اهي سڀئي ڇوڪرا راند ڪري هليا ويا. ڪنهن به هن جي يادگيري نه ڪئي. اتي هو ئي ڏينهن برابر لڪو ويٺو هو، پر ڪي چون ٿا ته نوَ ڏينهن لڪو ويٺو هو. پوءِ پش ڳولا ڪئي. پوءِ جڏهن پوئو ڀيري انهيءَ وٽ ڌاري آيو، تڏهن پوءِ مان ڪپڙي جي ڪنڊ لڙڪندي ڏٺائين، جا هوا جي لڳڻ جي ڪري واريءَ سان لتجي وئي هئي. يڪدم سهي ڪيائين ته منهنجو پٽ انهيءَ آهي. ۽ هيءَ به پڪ ٿيس ته پورجي اتي مري ويو آهي. تڏهن هن طرح چوڻ لڳو:

”لڳي لڳي واءِ، ويا اڳڙا لتجي.“

شاھ عبداللطيف جي ڪن تي جڏهن هي آواز پيو، تڏهن

چرڪ ڀري اٿيو ۽ جواب ۾ چوڻ لڳو ته:

”پني ڪٿي پساھ، پسڻ ڪارڻ پرينءَ جي“

شاهه صاحب جي والد سيد حبيب شاهه کي اچي خيال ٿيو ته پٽ کي تعليم ڏياريان، سو کيس ميان نور محمد پٽي وائي واري وٽ ديني تعليم حاصل ڪرڻ لاءِ ويهاريائينس. ميان صاحب جڏهن بسم الله ڪري شروعات ڪئي ته چيائينس ته پڙهه ”الف“ ته هڪدم چيائين، ”الف“. ميان صاحب وري چيس ته پڙهه ”ب“ ته شاهه لطيف فرمايو ته ”الف کان پوءِ ٻيو ڪجهه به ناهي“. ميان صاحب تمام گهڻو زور ڀرڻس پر شاهه صاحب اهوئي جواب ڏيندو رهيو. آخر تنگ ٿي پٽس سيد حبيب وٽ وٺي آيس. شاهه حبيب اها سموري ماجرا ٻڌي سمجهي ويو ته سندس پٽ ڪنهن مٿيا وارو آهي سو کيس پاڪر پائي چوڻ لڳو ته ”اي ابا! تون حق تي آهين، پر زماني ۾ سبق ڏيڻ جو اهوئي طريقو آهي.“ اهوئي سبب آهي جو کي ليکڪ شاهه صاحب کي اُهي يعني ان پڙهيل سمجهندا آهن. اهڙي نموني شاهه لطيف جو ننڍپڻ گذريو ۽ جواني جي سرحد ۾ پير پاتائين.

شاهه صاحب جي زندگيءَ ۾ سندس جوانيءَ وارا ڏينهن به منفرد ۽ مختلف انداز ۾ گذريا. جوانيءَ ۾ شاهه لطيف سير سفر جو ڪوڏيو رهيو. ان کان علاوه به سندس جوانيءَ ۾ ڪيتريون ڳالهائون پيش آيون، جيڪي شاهه صاحب جي زندگيءَ تي تمام گهڻو اثر انداز ٿيون. جن جو تفصيل آهسته آهسته سامهون ايندو ويندو.

شاه لطيف ۽ جو سير سفر

گالهه ٿا ڪن ته شاه لطيف کي سير سفر ڪرڻ جو گهڻو شوق رهيو. هو جوانيءَ جي شروعات ۾ جهنگن ۽ جبلن ڏانهن نڪري ويندو هو ۽ قدرت جو مشاهدو ڪندو رهندو هو. هن پنهنجي انهيءَ دور جا سڃا سارا ٽي سال سنڌيا سي ۽ جوڳي فقيرن سان گهمندي گذاريا ۽ سنڌ ۽ سنڌ کان ٻاهر سير ڪيو. ڊاڪٽر غلام نبي سڏايو، مختلف ليکڪن جا حوالا ڏيندي، پنهنجي تحقيقي ڪتاب ”شاه جي شاعريءَ ۾ علامت نگاري“ ۾ لکي ٿو ته، ”لطيف سائين ڳوٺان نڪري حيدرآباد جو گس ورتو ۽ پهرين منزل گنجي ٽڪر تي ڪيائين، جتي ساڻس سنڌيا فقير مليا. جوڳي يا سنڌيا جيڪي هنگلاج يا لاهوت لامڪان ڏانهن ويندا هئا سي اڳ ۾ گنجي ٽڪر تي ڪالي ماتا جي مندر ۾ ڪٺا ٿيندا هئا. لطيف سائين اتي ٻارهن ڏينهن ترسيو ۽ گيترو ڪپڙن جي ڪفني ٺاهي اوڙهيائين. شاهه کي هنگلاج ۽ لاهوت وڃڻ جي خواهش به هتي پيدا ٿي هوندي. شاهه گنجي ٽڪر کان ڪراچي وارو رستو اختيار ڪيو ۽ واٽ تي ”بيبي ناني“ جي زيارت جي خيال ڪري، هنگلاج روانو ٿيو. پاڻ جيڪو رستو اختيار ڪيائين، اهو حيدرآباد کان ڪراچي ويندڙ ٺٽي وارو رستو هو. اچي ڪينجهر جي ڪناري تي ديرو ڪيائين، جتي نوري جام تماچيءَ جو حال احوال ۽ انهن ماڳن مڪانن جو مشاهدو ماڻيائين. ڪينجهر کان ٿيندو ٺٽي ۾ آيو، جتي سسئي پنهنون جي ٿوڙائي جو حال حاصل ڪيائين.... ”ٺٽي ۽ پنيور ۾، اتان جي اوج ۽ زوال جي

ڪهاڻي، علائقي ۾ ٿيندڙ ظلم جي داستانن ۽ تاريخ جي نه وسرندڙ واقعن کي سڻيائين..... نئي ڪانسواءِ ٻيا به ڪيترائي ننڍا وڏا شهر سنڌ علائقي ۾ هئا جن کي سفر دوران شاھ ڏٺو. ان بعد شاھ ملير پهتو (اهو ملير ٿر وارو نه هو) جتان ڪياماڙي وٽ آيو، جتي ”ڪلاچيءَ جو ڪن“ هو. اتي مورڙي مهاڻي جي ڳالهه سڻي، سرُ گهاٽو ۾ ان جو احوال اوريو اٿس. ڪراچي ان وقت اڃا ڪونه هو. ڪراچيءَ جو شهر ۱۷۲۹ع ۾ وسيو ۽ شاھ ۲۳ ورهين جي ڄمار ۾ سنه ۱۷۱۱ ڌاري ڪراچيءَ کان هنگلاج ويو. ڪراچيءَ کان هنگلاج ۲۰۰ ميلن جي مفاصلي تي آهي. ڪراچيءَ کان تقريباً ۱۷ ڪلوميٽرن تي حب ندي آهي، جتي شاھ پهرين منزل ڪئي.“ ”حب نديءَ کان وندر ڏي وڃڻ لاءِ ”بريدي لڪ“ ۽ ان کانپوءِ ڪارڙي ناڪي کان گذرڻو پوندو آهي. وندر کان اڳ پرو ”گروچيلي جو روڻ“ اڪري، سڄ ۽ رڄ کي منهن ڏئي، ”ڦورندي“ اڪري، هاڙهي جبل جي اوريان ”ندي هنگول“ لنگهي، هاڙهي جي اڙانگن پنڌن کي اڪري، ان جي پرين ۾ واري ”اگهور ندي“ کان ٿيندي، شاھ لطيف هنگلاج پهتو. لطيف سائين هنگلاج کان پوءِ سامين سان گڏجي دوراڪا پهتو.“ محترم ڊاڪٽر سڌايو وڌيڪ لکي ٿو ته ”هنگلاج کانپوءِ لطيف سائين ڪراچيءَ ڏانهن اڌ پنڌ واپس وٽڪار رستي لاهوت نائين آيو. لاهوت لامڪان ڪراچيءَ کان اتر اولهه طرف تقريباً ۱۲۵ ميلن تي بلوچستان جي صلح خضدار جي علائقي ”سارون“ ۾ هڪ بلند پهاڙي جي اندر واقع آهي. لاهوت کان ڇهه ست ڪلوميٽر هيٺ شاھ بلاول نوراني جي درگاهه آهي. ان درگاهه کان چار ڪلوميٽر کن اوري، ٻي جي اندر هڪ غار آهي، جيڪا هڪ دالان جيان آهي، جنهن کي

لاھوت ڪوٺين ٿا. دالان ۾ گھڙڻ لاءِ هڪ لوهه جي ڏاڪڻ ٺهيل آهي. لاھوت واري دالان جي چٽ ۾ ڳئون جي ٿڻن جيان پھڻ آهن، جن مان پاڻي ڦڙا ڦڙا ٿي هيٺ ڪري ٿو... لطيف سائينءَ کي خبر هئي ته وڻڪار تي بارش پوڻ سان، ”باران ندي“ جو پاڻي زور شور سان وهي ٿو، جنهن ڪري ڪوٽڙي علائقي جا ماڻهو ان جي پاڻي مان مستفيد ٿين ٿا. هن باران کي ڪيرٿر جبلن تان تمام سوڙهي صورت ۾ پاڻي کي پٿرن سان ٽڪرائيندي ڏٺو هو.“

ڊاڪٽر سڌايو جي تحقيق مطابق، ”پيلي ۾ پھچڻ تي لطيف سائين سڀڙ سخيءَ جي سخاوت جي ساراهه ٻڌي. سڀڙ اهڙو ته سخي سورهيءَ هو جو گھرجائو جي گھرج ان جي سوچ کان گھڻو مٿي ۽ تمام جلد پوري ڪرڻ ۾ اڳرو هوندو هو.“

”هنگلاج جو سفر لطيف سائينءَ ٻه دفعا ڪيو هو. ٻئي ڀيري اتان موٽندي، هو نئي واري رستي سان سنڌو نديءَ جو پتن اڪري ديبل ڪوٽ (ليلا چنيسر واري جوء) ۾ لاڙ جي ڪيترن هنڌن تي ويو هو. نتي ۾ هو ڪيترن ئي ڏاهن ۽ عالمن سان مليو، جن مان مخدوم محمد معين قابل ذڪر آهي..... نئي کان لطيف سائين سڃاڻل، مغل ڀين جاتي تعلقي، ان بعد لکپت (ڪڇ) پهتو. انهن ڏينهن ۾ سنڌ مان ڪڇ وڃڻ لاءِ ٻيڙيءَ جي سهولت هوندي هئي. اها سهولت ۱۶ - جون ۱۸۱۹ع واري ڌرتي ڏيڻ واري واقعي تائين هئي. لکپت کان لطيف سائين ”مادل“ يا ”مانڊوي“ کان ٿيندو دوارڪا ۽ پوربندر ويو. پوربندر گجرات جي ڪناري ڏکڻ اولهه طرف سمنڊ جي ڪناري ڪاري تي آهي. شهر وسندڙ ۽ آباد آهي. انان جا ماڻهو، بمبئي، سنڌ ۽ ملبار سان واپار ڪندا هئا. اسپاس واري

ايراضي گجرات جي علائقن وانگر سنئون پٺ آهي. . .
 لطيف سائين پور بندر کان ”جونا بڙهه“ ويو. جتي هن راءِ ذاج
 جي محلات ”گرنار“ پهاريءَ تي ڏٺي. گرنار پهاريءَ جون پنج
 مکيه چوٽيون آهن، جن مان گورکناٿ تمام آتاهين آهي. پاڻ اتان
 سڌو ”کنيات“ يا ”کيمبي“ آيو. اهو هنڌ گجرات ۾
 ”سبرامتي“ ۽ ”ماهي“ ندين جي وچ تي آهي، جيڪا هندن
 جي پڳوان شيو جي ڪري متبرڪ سمجهي وڃي ٿي. ان
 واپسيءَ تي لطيف سائين ننگر پارڪر (ٿر) پهتو، جتي
 ڪارونجهر ٽڪرين جي قطار به ڏٺائين. ننگر پارڪر کان ڏيپلي
 وارو رستو وٺي ”پراڻ“ جو پٽڻ پار ڪري ”پاڻر“ ۽ ڪڇ جي وچ
 واري ٿر ۾ ويو ٿو ڏسجي. ”شاه صاحب ٿر کي ٽن
 حصن ۾ ورهايو آهي. ۱- ڪاٺڙ ۲- ڍٽ ۳- پاڻر. لطيف سائين
 پاڻر کان هلندو ”ڪاروڙي“ جي رستي ”ملير“ پهتو. کيس حر
 هتي ته هت سنڌ جي مشهور هستي مارئي پنهنجو ست عمر
 ڪوٽ ۾ ڪيئن همت ۽ مردانه وار مقابلو ڪندو ٻڌايو هو. عمر
 ڪوٽ لڳ ڳوڙي مندر به ويو ٿو ڏسجي. عمر ڪوٽ جي ڀرسان
 مومل ماڙي ”لڏاڻو“ به ڏٺائين. ان لطيف سائين واپس
 ”وٽهي جهپ“ کان ڏيپلي ۽ رحمڪي بارار مان ٿسڌو ”پراڻ
 جو پٽڻ“ اڪري سنڌ واپس آيو.“

شاه ليف جا باقي ڪجهه سفر حسن ملتان جو سفر ۽

ٻيا سفر آئينده واقعن ۾ مناسب موقعن تي بيان ٿيندا ويندا.

شاهه لطيف رم ۽ مغل بيبيءَ جي آڱر

ڳالهه ٿا ڪن ته ان زماني ۾ شاهه لطيف جو گهراڻو ڪوٽڙي مرزا مغل بيگ ۾ رهندو هو. اهو مرزا، ارغون گهراڻي مان هو ۽ وڏو ماڻهو ليکبو هو. مرزا ۽ سندس خاندان شاهه لطيف جي والد شاهه حبيب جو وڏو معتقد هو. جڏهن به مٿن ڪا تڪليف يا ڪو ڏک وغيره ايندو هو يا سندن گهر ۾ ڪو بيمار ٿي پوندو هو ته دعا ۽ سڳي ڏاڳي لاءِ شاهه حبيب کي گهرائيندا هئا.

هڪ ڀيري ڇا ٿيو جو مرزا مغل بيگ جي نياڻي سيده بيگم بيمار ٿي پئي. دستور مطابق مرزا مغل بيگ شاهه حبيب ڏانهن ماڻهو موڪليو ته دعا لاءِ وٺي اچنس. اتفاق سان ان ڏينهن شاهه حبيب جي پنهنجي طبيعت خراب هئي. ان ڪري هن پنهنجي نوجوان پٽ شاهه لطيف کي حويليءَ ڏانهن موڪليو. شاهه لطيف جڏهن اتي پهتو ته کيس مغل بيبيءَ جي ڪمري ۾ وٺي آيا. مغل جيئن ته پردي جا تمام گهڻا پابند هئا. ان ڪري مغل بيبيءَ کي ڪٿ تي ڪهڙي ۾ ويڙهي سيڙهي، سنهي پردي جي اندران ويهاريو هئائون. جنهن وقت شاهه صاحب ڪٿ جي پرسان پهتو ته چوڪريءَ جي هڪ چيچ ڪڍي دعا لاءِ چيائونس. محترم غلام محمد شاهواڻي ”شاهه جو رسالو“ ۾ لکي ٿو ته، ”چوڪريءَ کي ويڙهي سيڙهي ڪشي ويهاريائون. جيئن شاهه کي چوڪريءَ جي آڱر ڦيڻي وجهڻ لاءِ هٿ ۾ ملي، تيئن عشق جيون ڏيڻ لڳو. شاهه امالڪ چوڪريءَ تي اکن چڪن ٿي چوڻ لڳو.“ جنهن جي آڱر سيد هٿ ۾،

تنهن کي، لهر نڪو لوڏو. ”اهو ٻڌي مرزا مغل کي تمام گهڻي ڪاوڙ آئي، پر جيئن ته شاهه لطيف شاهه حبيب جو فرزند هو ۽ پيو ته سندن ٿڌي تي آيو هو ۽ ٽيون بدناميءَ جي خوف جي ڪري صبر ڪري، شاهه صاحب کي روانو ڪيائين، پر سندس دل ۾ سيدن لاءِ بغض ۽ ڪينو ويهجي ويو.

شاهه لطيف ۽ سان مرزا مغل جو

ویر رکڻ ۽ مارجي وڃڻ

ڳالهه ٿا ڪن ته مغل بيبيءَ جي اگر جهلي، شاهه صاحب جيڪو جملو چيو، ان جملي مغل بيگ جي دل ۾ شاهه لطيف لاءِ نفرت جي باهه پڙڪائي ڇڏي. هن ان واقعي کان پوءِ سندن کي باقاعده تنگ ڪرڻ ۽ تپائڻ شروع ڪري ڏنو. اهو حال ڏسي سيدن ڪوٽڙي مغل بيگ کي خداحافظ چئي، اتان اتر طرف ٿورو پريرو حويلي ٻڌي، اچي رهڻ لڳا. ڪن مؤرخن جو حوالو آهي ته جيئن ته ان وقت تائين شاهه حبيب ۽ خاص طور شاهه لطيف جا ماڻهو گهڻا معتقد ٿي چڪا هئا ۽ مغل جو اثر گهٽجي رهيو هو، ان ڪري مغل بيگ ان واقعي کي بنياد بڻائي، سيدن سان ڪونسن شروع ڪيو ته جيئن هو پيري مريديءَ کان بس ڪن ۽ ماڻهو وري سندس اثر ۾ اچن، پر ٿڌي اچڻ کان پوءِ به فقيرن سيدن جو ساٿ نه ڇڏيو ۽ آهستي آهستي مريدن جو حلقو وڌڻ لڳو، ڪجهه ڏينهن کانپوءِ دل ذات

جا ڪي چور مغلن جي گهر ۾ چوري ڪري ويا. جڏهن مغل بيگ ۽ ٻيا مرد حويلي ۾ پهتا ۽ کين اها خبر پئي ته هو چورن جي پٺيان پوڻ لاءِ سانباهه ڪرڻ لڳا. شاهه لطيف به پاڙي جو فرض سمجهي، فقيرن سميت سندس واهر لاءِ پهتو. پر مغل بيگ شاهه صاحب کي ناشائستو ڳالهائي واپس ڪري ڇڏيو. شاهه صاحب کي سخت صدمو رسيو ۽ سندس وات مان هي بيت نڪري ويو:

بيگ تنهنجي بيگي، رهندي ڪوڙي ۾ ڪانه،

لڏم آس الله ۾، دل ماريندي مٿان.

اتفاق سان دلن سان وڙهندي مغل بيگ سمورن مردن سميت مارجي ويو، باقي سندن خاندان ۾ مغل بيگ جو هڪ ننڍڙو پٽ گولو وڃي بچيو.

شاهه لطيف ۽ جي شاهي

ڳالهه ٿا ڪن ته جنهن وقت مرزا مغل بيگ جي حويلي ۾ ڪن ڦورن داخل ٿي، ڏاڙو هنيو ته ان وقت مرزا مغل بيگ حويلي ۾ موجود ڪونه هو. جنهن وقت مرزا واپس آيو ۽ کيس اها خبر پئي ته هو ڦورن جي ڪڍ پوڻ لاءِ پنهنجي خاندان جي مردن ۽ ٻين کي گڏ ڪري، تياري ڪرڻ لڳو. شاهه لطيف به پاڙي جو خيال ڪري، پنهنجن مريدن سان گڏجي، مرزا مغل بيگ وٽ آيو ۽ کيس چيائين ته، اسان به تنهنجي واهر لاءِ توسان گڏجي چورن سان مقابلي لاءِ هلڻ لاءِ آيا آهيون. مرزا

بيگ شاه صاحب سان نهايت بي رخيءَ سان پيش آيو. شاه لطيف حجت پوري ڪرڻ لاءِ ٽي دفعا، مرزا کي چيو پر مرزا هر دفعي ساڳي روش اختيار ڪئي. شاهه لطيف کي تمام گهڻو ڏک پهتو، واپس ٿيندي شاهه صاحب هي بيت چيو:

بيگ تنهنجي بيگي، رهندي ڪوٽڙي ۾ ڪانه،

اٿم آس الله ۾، دل مارينديءَ مان.

جيئن ته شاهه صاحب ڏکيايل دل سان اهو بيت چيو هو، تنهن ڪري الله پاڪ وٽ اهي لفظ مقبول پئجي ويا ۽ مرزا مغل بيگ، ٿورن سان مقابلي ۾ سمورن مردن سميت مارجي ويو. باقي سندس خاندان ۾ هڪ ننڍو چوڪرو گولو وڃي بچيو. اهو سمورو واقعو ڏسي، مرزا جي خاندان جي عورتن سوچيو ته ساڻن اها ويڌن شاهه لطيف جي پٽن جي ڪري ٿي آهي. ان کان علاوه هاڻي سندن خاندان ۾ ڪو مرد ماڻهو به ڪونه بچيو هو، جيڪو سندن آسرو ۽ وارث بڻجي، ان ڪري مغل خاندان جي عورتن وري به سيدن جي پناهه ۾ اچڻ کي پسند ڪيو ۽ شاهه صاحب کي چورائي موڪليائون ته جيئن ته هن وقت اسان جي خاندان ۾ ڪوبه مرد ڪونه بچيو آهي، جيڪو وارث بڻجي، ان ڪري اوهان اسان جا وارث بڻجو، جو اهو اسان جي لاءِ ٻنهي جهانن ۾ ڀلو آهي. شاهه لطيف ان پيغام تي چڱيءَ طرح غور ڪيو ۽ آخر سندن پيغام کي قبول ڪندي، مرزا مغل بيگ جي نياڻيءَ سان شادي ڪيائين. اها اهاڻي بيبي هئي، جنهن جي اگر شاهه صاحب پڪڙي فرمايو هو ته ”جنهن جي اگر سيد هٿ ۾، تنهن کي لهر نڪو لوڏو.“ ان بيبيءَ جو نالو سيده بيگم هو، پر مريد کيس ادب وچان ”تاج المخدرات“ ڪري سڏيندا هئا.

شاه لطيف ۽ معجون جي دٻلي

گالهه ٿا ڪن ته شاه لطيف جي روحانيت جي ڪري ماڻهن جڏهن وٽس اچڻ شروع ڪيو ۽ مريد ٿيڻ لڳا ته اها گالهه ان وقت جي حاڪم ميان نورمحمد ڪلهوڙي کي ڪٿي وئي، جو هو پاڻ مريد رکندو هو. شاه صاحب ڏانهن ماڻهن جو لاڙو ڏسي، کيس ساڙ ٿيندو هو ۽ وچ وارا به کيس پڙڪائيندا رهندا هئا. هوڏانهن شاه صاحب پنهنجي ڪم سان ڪم رکندو پئي آيو. هڪ دفعي پنهنجي وڏي ڏاڏي شاه ڪريم بلڙيءَ واري جي تربت تي روضو جوڙائڻ لاءِ ملتان کان ڪاشيءَ جون سرون وٺڻ ويو. واپسيءَ تي درياءَ رستي پيڙيءَ ۾ واپس ايندي خداآباد وٽ ڪجهه وقت آرام لاءِ ترسي پيا. ماڻهن کي جڏهن خبر پئي ته هو ٽولن جا ٽولا شاه لطيف جي ديدار ۽ ملاقات لاءِ اچڻ لڳا. خداآباد ان وقت ميان نورمحمد ڪلهوڙي جي حڪومت جي گاديءَ جو هنڌ هو. ميان صاحب کي به جڏهن خبر پئي ته هن پنهنجي هڪ قاصد جي هٿان فرحت بخش مرواريدي معجون جي هڪ دٻلي تحفي طور ڏياري موڪلي. مڃاڻ جو ان معجون ۾ قاتل زهر پيل هو. قاصد جڏهن اها دٻلي پيش ڪئي ۽ کائڻ لاءِ زور ڀريو ته شاه صاحب اها دٻلي ملاح کي ڏيندي چيو ته ابا! هيءَ دٻلي دريا جي وچ سير ۾ اڇلائي ڇڏ. قاصد عرض ڪيو ته، سائين! هي ڇا ٿا ڪريو. هي تمام قيمتي طاقتور معجون آهي ۽ حاڪم نورمحمد ڪلهوڙي خاص اوهان جي فائدي لاءِ موڪليو آهي. پر شاه صاحب نه مڙيو. ملاح حڪم مطابق معجون درياءَ ۾ اڇلائي ڇڏيو. مير عبدالحسين سانگي ”لطائف لطيفي“ ۾ لکي ٿو ته ”ان کان پوءِ مريدن ۽ حاضر ماڻهن مان

جنهن به پاڻي پيتو، اهو سڄي عمر بيمار نه ٿيو. ”مررا قلچ بيگ وري“ احوال شاھ عبداللطيف ڀٽائي ”پر لکيو آهي ته ”پوءِ جنهن به ماڻهوءَ اتان پاڻيءَ جو ذرو پيتو، سو زهر جي اثر کان يڪدم مري ويو.“ ان کان پوءِ ميان جي ماڻهن کي چيائين ته، ميان صاحب کي سلام چئجو ۽ چئجوس ته جيڪڏهن اهو معجون اسان کائون ها ته صرف اسان کي فائدو پوي ها پر هاڻي جيڪو به درياءَ مان پاڻي پيئندو ته ان کي فائدو ٿيندو، شاھ صاحب جي انهن لفظن مان پتو پوي ٿو ته قاتل زهر ڦري شاھ صاحب جي ڪرامت سان فائدي وارو بڻجي پيو هوندو.

شاھ لطيف رم جي دعا ۽ بددعا

ڳالهه ٿا ڪن ته جنهن وقت شاھ لطيف پنهنجي وڏي ڏاڏي شاھ عبدالڪريم بلڙيءَ واري جو روضو ٺهرائي پورو ڪيو ته آخر ۾ هڪ سر ٿي لفظ ”لطيف“ لکرائي، دروازي جي هڪ پاسي کان هٿائي ڇڏيائين. جيئن ته روضي جو ڪم پورو ٿي چڪو هو. ان ڪري پاڻ بلڙيءَ مان روانو ٿي، ڏنڊيءَ يا ڏونڊيءَ وٽ اچي ترسيو. هوڏانهن شاھ ڪريم جي درگاهه جو گادي نشين سيد عبدالواسع، جيڪو پاڻ شاھ ڪريم جي اولاد مان هو، روضو ۽ مسجد ڏسڻ آيو ته دروازي جي ڀرسان لفظ ”لطيف“ واري سر ڏسي چوڻ لڳو ته ”اوليا صاحب (شاھ لطيف) ڪرими روضو ته سٺو جوڙايو آهي، پر دروازي تي پنهنجو نالو لکرايو آهي، ته آخر ۾ سندس حجت ثابت رهي ۽

هن درگاهه ڪريميءَ جو وارث بڻجي. " ائين چئي اها سرائتان پٿرائي ڇڏيائين. هڪ ٻيو سيد محمد صلاح، جيڪو پڻ اتي موجود هو، تنهن ڇا ڪيو جو اها سر ڪشي، شاهه لطيف جي ڪڍ لڳو ۽ ڍنڍيءَ وٽ اچي، کيس سموري گالهه ٻڌايائين، شاهه لطيف اهو ٻڌي سيد محمد صلاح کي چيو ته هي ڀرسان بيٺل ٻوٽو زمين مان چڪي ٻاهر ڪڍ. سيد محمد صلاح اهو ٻوٽو چڪي ٻاهر ڪڍيو ته ان ٻوٽي جون ٽي پاڙون ٻاهر نڪري آيون ۽ هڪ اندر رهجي وئي، شاهه لطيف چيو ته، "منهنجو نالو ته عبداللطيف آهي، لطيف ته الله پاڪ جو نالو آهي، هن الله پاڪ جي نالي کي پتي، چڱو نه ڪيو آهي. جيئن ته هن ٻوٽي جون ٽي پاڙون زمين مان نڪتيون آهن، ان ڪري تنهنجي پشت مان ٽي گادي نشين ٿيندا." خدا جي قدرت سان ٿيو به ائين، سيد عبدالواسع بي اولاد گذاري ويو ۽ سيد محمد صلاح جا ٽي پٽ واري سان شاهه ڪريم جي درگاهه جا گادي نشين ٿيا.

شاهه لطيف رم ۽ پارس پٿر

گالهه ٿا ڪن ته جڏهن شاهه صاحب جي ڪرامتن ۽ پيري فقيريءَ جي ڪري ڪوٽڙي مغل بيگ وارن سان سندن نيبهه ٿي نه سگهيو ته پاڻ اتان لڏي اچي پٽ شاهه تي مريدن سميت ڳوٺ ٻڌي رهڻ لڳو. اها جاءِ سندس اڳ ۾ ئي ڏنل ۽ دل کي پسند هئي. پٽ شاهه تي ان وقت صرف واريءَ جا دڙا هئا. جن جي

پرسان وٽڪار به هئي ته پاڻي جا دٻا به هئا. پٽ شاھ نون هالن کان به ڪوهه پري آهي. ڳوٺ ٻڌڻ دوران پنهنجي حجري جي پرسان هڪ مسجد به جوڙايائين. ان مسجد جي اڏاوت ۾ مريدن سان گڏ پاڻ به ڪم ڪندو هو. هڪ ڏينهن مسجد جو ميدان سڌو ڪرڻ لاءِ شاھ صاحب، مريدن جا آندل وڏا وڏا پٿر ڪهاڙيءَ جي پاھي سان ويٺي ڀڳا ته اتان هڪ مسافر اچي لانگھائو ٿيو، جيڪو حج تي وڃي رهيو هو. اهو مسافر شاھ صاحب جي ظاهري توڙي باطني سيرت ڏسي سندس معتقد ٿي پيو ۽ کيسي مان هڪ پٿر ڪڍي ڏنائينس ۽ چيائين ته سائين هي پارس پٿر آهي، هن کي لوھ سان لڳائبو ته اهو لوھ سون ٿي پوندو. شاھ صاحب ان پٿر کي عجب وچان ڏسي رهيو هو ته اتفاق سان اهو پٿر سندس هٿ مان ڪري، هيٺ پيل سندس ڪهاڙيءَ سان وڃي لڳو ۽ اها ڪهاڙي سون جي بڻجي وئي. ان مسافر جي وڃڻ کانپوءِ شاھ صاحب جڏهن وري پٿر ڪٽڻ لڳو ته سون جي ڪهاڙي مڙي، چٻي ڦڏي ٿيڻ لڳي، جو سون لوھ کان نرم ٿيندو آهي، شاھ صاحب کي اها ڳالهه نه وڻي ۽ ڪهاڙي ۽ اهو پارس پٿر مسجد جي هڪڙي ڪنڊ ۾ اچائي ڇڏيائين ۽ چوڻ لڳو ته دنيا جي ماڻهن جي صحبت مان اجهو هي فائدو آهي، جو ڪم مان ئي ڪڍي ٿا ڇڏين.

ڪجهه عرصي کانپوءِ اهو مسافر واپسيءَ تي وري شاھ صاحب جي ديدار لاءِ اتي آيو، سندس خيال هو ته هاڻي شاھ صاحب وڏو امير بڻجي چڪو هوندو ۽ سندس وڏي درٻار هوندي. پر جڏهن اتي پهتو ته شاھ صاحب کي ان ئي حالت ۾ ان ئي مسجد ۾ ڏٺائين. مرزا قليچ بيگ ان موقعي تي لکي ٿو ته، ايندي ئي شاھ صاحب چيس ته، ”واھ ميان واھ چڱي

سوڪڙي اسان کي ڏئي ويو آهين، جنهن اسان جو ڪم وڃائي ڇڏيو آهي. ”ان شخص گهڻو ئي زور پريس ته سائين! هي ته تمام وڏي ڪم ۽ فائدي وارو پٿر آهي، هي اوهان پاڻ وٽ رکو ۽ ڪم اٿيو. شاهه صاحب انڪار ڪندي اهو پٿر واپس ڪري ڇڏيس ۽ چيائينس ته پنهنجي گهر کڻي وڃ. اها هئي دنيا سان شاهه صاحب جي بي رغبتي ۽ الله تي توڪل.

شاهه لطيف ۽ هليو اسماعيل

ڳالهه ٿا ڪن ته هڪ پيري مخدوم نوح هالائي جو گادي نشين ”مير پير پنج پڳيو“ پنهنجن مريدن سان هالن جي ڀرسان وهندڙ ساگري يا بکر واھ ۾ ٻيڙيءَ ۾ سوار ڪنهن طرف وڃي رهيو هو ته اوچتو سندن نگاهه ڪناري تي ويٺل شاهه لطيف جي هڪ مريد تي پئي، جنهن سان پنهنجو هڪ ڪتو به ساڻ هو. پير صاحب کي اهو ڪتو وڻي ويو، سو کانئس اهو ڪتو گهريائون. فقير جي انڪار ڪرڻ تي پير جي مريدن کانئس اهو ڪتو زوريءَ کسي ورتو ۽ کيس مار به ڏنائون. فقير اها ڳالهه وڃي شاهه لطيف جي ڀن مريدن سان ڪئي، شاهه صاحب جي مريدن اها رت رڻي ته ساڳي جاءِ تي هلي لڪي ٿا ويهون ۽ جيئن ئي پير صاحب جي ٻيڙي واپس اچي ته کانئن فقير جو ڪتو واپس ڦري ٿا وٺن، ڪجهه وقت کانپوءِ جڏهن پير صاحب جي ٻيڙي واپس ان هنڌ تان گذرڻ لڳي ته فقيرن حملو ڪري ڪتو واپس ڦري ورتو. پير صاحب کي اها ڳالهه نه وڻي ۽ انهن

اهو فيصلو ڪيو ته هالن ۾ هلي پين ماڻهن کي به ساڻ ڪري هٿيار کڻي، صبح جو سوڀر شاھ صاحب X ۽ سندن مريدن تي حملو ڪجي.

هوڏانهن جڏهن شاھ صاحب کي ڪن ماڻهن وڃي اها ڳالهه ٻڌائي ته پير صاحب ۽ سندن مريدن حملي جي تياري ڪئي آهي ته پاڻ چيائين ته ”ابا! فڪر نه ڪريو، جيڪا الله پاڪ جي مرضي“ وڌيڪ چيائين ته اڄ سج لهن کانپوءِ هڪ چريو شخص کانين جي پري ڪڍي هتان لنگهندو، جيڪڏهن هن اها پري هتي لائي ته انشاءِ الله فتح اسان جي آهي ۽ جيڪڏهن اهو شخص ائين ئي هليو ويو ته پوءِ حال ڪونهي. شاھ صاحب جون اهي ڳالهائون ٻڌي، مريد فقير انتظار ۾ رهيا. سج لڻي مهل واقعي هڪ فقير نموني جو، چريو شخص کانين جي پري ڪڍي آيو ۽ بنا ڪجهه ڳالهائڻ جي کانين تي لاهي، هليو ويو. مريدن جو حوصلو وڌي ويو ۽ صبح ٿيڻ جو انتظار ڪرڻ لڳا. صبح جو سوڀر جڏهن مير پير پنج پکڻي جي مريدن جو لشڪر ظاهر ٿيو ته انهن ۾ پير صاحب جو پراڻو مريد فقير اسماعيل ڪونه هو، پير صاحب هڪدم ماڻهو ڊوڙايو. ٿوري وقت کان پوءِ جڏهن فقير اسماعيل آيو ته کيس ٻٽ ٻڌل هئي ۽ سڄو منهن مٿو ڍڪيل هيس، زور ڀرڻ تي جڏهن ڪپڙو هٽايائين ته پير صاحب ۽ سندس مريد، اهو ڏسي حيرت ۾ پئجي ويا ته فقير اسماعيل جي ڏاڙهي ۽ مٿو ڪوڙيل هئا ۽ سندس منهن تي ڪارنهن لڳل هئي، مرزا قليچ بيگ ڪتاب احوال شاھ عبداللطيف ڀٽائي ۾ ان موقعي تي لکي ٿو ته پير کي حيرت وٺي وئي ته منهنجي وڏي خليفي سان هيءُ ڪهڙي جڻ ٿي! تڪڙو ئي حال پڇڻ ڪيائينس، خليفي چيس. سائين! جيڪڏهن

ويڙھ جي لاءِ اوهان سان گڏجي نٿو هلاڻ ته نافرمان ۽ نمڪ حرام ٿو کونجان ۽ جي هلي ٿو وڙهان ته قيامت جي ڏينهن رسول ڪريم صلي الله عليه وسلم ۽ الله تعاليٰ جي اڳيان ڪارو منهن ڪري مونکي وٺي آڻي بيهاريندا، جو نبيءَ جي اولاد سامهون هٿ ڪنيم. تنهن کان صلاح پري هيءَ ڳالهه آهي ته هن ئي جهان ۾ پنهنجو منهن پنهنجن هٿن سان ڪارو ڪريان. پوءِ هاڻي جيئن چئو، تيئن ڪريان. ”پير صاحب کي خليفي جي ڳالهه ٻڌي ڏاڍو شرم آيو ۽ گهڻي قدر پشيمان ٿي پنهنجي لشڪر سوڌو پٺتي موٽي هليو ويو.“

شاھ لطيف ۽ ميان جي گهوڙي

ڳالهه ٿا ڪن ته سنڌ جو حاڪم ميان نورمحمد ڪلهوڙو به شروع ۾ شاھ لطيف کي پسند ڪونه ڪندو هو، هڪ ڏينهن هن شاھ لطيف کي سندن مريدن سميت مانيءَ جي دعوت موڪلي، شاھ صاحب پنهنجن مريدن سميت وقت تي اچي پهتو. ماني وغيره کائڻ کان پوءِ جڏهن روانگيءَ جو وقت ٿيو ته ميان نورمحمد، شاھ صاحب کي نذراني طور سهڻن سنجڻ سميت هڪ گهوڙي ڏني ۽ عرض ڪيو ته ان تي سوار ٿي واپس وڃو. حقيقت ۾ اها گهوڙي مستيءَ واري ۽ تمام سرڪش هئي. ان وقت تائين هن، پاڻ تي سواري ڪندڙ ڪيترن سوارن کي چڪن ۽ لتن سان ماري وڌو هو، شاھ صاحب کي ڪجهه همدردن ڪن ۾ ٻڌايو ته ميان صاحب جي نيت نيڪ ناهي. هن

گهوڙيءَ تي سواري ڪرڻ مناسب نه ٿيندو. پر شاھ صاحب ته
 ڪنهن ٻي خيال جو مالڪ هو، سو هن سندن ڳالهه تي ڏيان نه
 ڏنو ۽ ٽپو ڏئي ان گهوڙيءَ تي سوار ٿي ويٺو. نه صرف ايترو پر
 ان گهوڙيءَ جو لغام به لاهي ڦٽو ڪيائين، شاھ صاحب جيئن
 ئي گهوڙيءَ تي سوار ٿيو ته گهوڙيءَ وٺي کيس ڪنبو ۽ واچوڙي
 وانگر ڪڍائيندي ۽ ٽپائيندي تيز رفتاريءَ سان ماڻهن جي نظرن
 کان ڪڍي ويس. ميان نورمحمد ڪلهوڙي ظاهر ۾ ڏاڍي
 پشيماني ۽ پرشاني ڏيکاري ۽ ڪجهه ماڻهو به شاھ صاحب
 جي پويان ڊوڙايائين. ٿوري وقت کان پوءِ شاھ لطيف خير سان
 واپس اچي پهتو پر گهوڙيءَ جي حالت ڏاڍي خراب هئي. پگهر
 پيا وهنس ۽ سهڪڻ بند ٿي نه پيو ٿيس. ميان نورمحمد اها
 حالت ڏسي ڏاڍو حيران ٿيو ۽ شاھ صاحب کان لغام لاهي
 ڇڏڻ جي حقيقت پڇيائين. شاھ صاحب جواب ڏنس ته،
 ”بيوقوف! جڏهن مون پنهنجي واڳ ٿي پنهنجي رب جي حوالي
 ڪري ڇڏي آهي ته پوءِ پنهنجي سواريءَ جي واڳ ڪيئن ٿو
 سنڀاليان. اها به ان مالڪ جي هٿ ۾ ڏني ڇڏير.“ ميان
 صاحب اهو ٻڌي ڏاڍو پشيمان ٿيو ۽ ان ڏينهن کان شاھ صاحب
 جو معتقد ٿي پيو.

شاهه لطيف رم جا مريد ۽ مڃر

ڳالهه ٿا ڪن ته جنهن وقت شاهه لطيف ۽ سندس مريدن پٽ شاهه تي نئون ڳوٺ ٻڌو ته ان وقت ڳوٺ جي چوڌاري جهنگ ۽ پاڻيءَ جي دُٻن جي ڪري مڃر تمام گهڻا ٿي پيا. شاهه صاحب جا مريد فقير سڄو ڏينهن مختلف ڪمن ڪارين ۾ مشغول ۽ مصروف رهندا هئا، ان ڪري رات جو ٿڪجي سمهندا هئا پر مڃر کين آرام ڪرڻ کين ڏيندا هئا. مريدن جڏهن اها شڪايت شاهه صاحب سان ڪئي ته شاهه صاحب چيو ته، ”ابا! اهي مڃر ته اوهان جا سڄڻ آهن، جو اهي اوهان کي نند مان اٿارين ٿا ۽ چون ٿا ته غفلت نه ڪريو ۽ اٿي الله جي عبادت ڪريو.“

شاهه لطيف ۽ ساز سرود

ڳالهه ٿا ڪن ته شاهه صاحب عام طور پنهنجن مريدن سان ساز سرود جون محفلون سڃاڻيندو رهندو هو ۽ ان مان کيس روحاني خوشي ملندي هئي. وقت جي عالمن کي به اها خبر هوندي هئي ته شاهه صاحب جي آڏو تنبورا ۽ ٻيا ساز وڄايا وڃن ٿا، جيڪو شريعت جي خلاف ڪم آهي. هڪ ڀيري عالمن جو هڪ وفد تيار ٿيو ته شاهه صاحب کي هلي سمجهائجي ته سندس جهڙي بزرگ ۽ ڪامل وليءَ کي اها ڳالهه نٿي ٺهي ته هو غير شرعي ڪم ڪري ۽ ساز سرود سان دل وندرائيندو رهي. ان وفد جي اڳواڻي وقت جو وڏو ۽ ناميارو عالم ۽ ولي الله مخدوم محمد هاشم ٺٽوي پاڻ ڪري رهيو هو. هوڏانهن شاهه صاحب کي جڏهن اها خبر پئي ته وقت جا عالم ساڻس ملاقات لاءِ اچي رهيا آهن ته هن سمورا ساز سرود ڀر وائي ڪمري ۾ بند ڪرائي ڇڏيا ۽ ٺهي ٺڪي مريدن جي وچ ۾ اچي ويهي رهيو. ٿوري دير کان پوءِ عالمن سڳورن جو وفد به اچي پهتو. شاهه صاحب کين تمام عزت ۽ احترام سان ويهاريو، جو شاهه صاحب کي به مخدوم محمد هاشم ٺٽويءَ جي هٿل جي خبر هئي. حال احوال وٺڻ دوران شاهه لطيف رح اوچتو عالمن سڳورن کان هڪ مسئلو پڇيو ته جيڪڏهن ڪو اهڙو گهاٽو پاڇي وارو وڻ، جنهن مان عام ماڻهن کي وڏو فائدو رسندو هجي، پاڻي نه ملڻ ڪري سڪڻ لڳي ۽ اتي صاف ۽ پاڪ پاڻيءَ جي بدران گندو ۽ ناپاڪ پاڻي موجود هجي ته ڇا ان وڻ کي سڪڻ کان بچائڻ لاءِ اهو گندو ۽

ناپاڪ پاڻي ڏيڻ گهرجي. سمورن عالمن فرمايو ته ها اهڙي حالت ۾ اهو گندو ۽ ناپاڪ پاڻي، وڻ کي سڪڻ کان بچائڻ لاءِ ڏئي سگهجي ٿو. شاهه صاحب فرمايو ته منهنجي روح جي به اها حالت آهي، جيڪڏهن ساز سرود نٿو ٻڌان ته بيچين ٿو رهان. اڃان شاهه صاحب اهي لفظ چيائي مس ته ڪمري ۾ بند ساز سرود پاڻ مرادو وڃڻ لڳا. عالم سڳورا اهو ڏسي تمام گهڻو ڪاوڙيا ته اسان جن سازن کي بند ڪرائڻ لاءِ آيا هئاسين، اهي اسان جي روبرو وڃرايا ٿا وڃن. شاهه صاحب کين چيو ته اوهان ناراض نه ٿيو. ڪمري ۾ اوهان پاڻ وڃي ڏسو ۽ پوءِ ڪا شرعي حد لاڳو ڪيو. عالم سڳورا جڏهن ڪمري ۾ داخل ٿيا ته ڏٺائون ته ڪمري ۾ پيو ڪو دروازو يا دري وغيره ڪونه هيا ۽ ساز پنهنجو پاڻ وڃي رهيا هئا. اها حالت ڏسي عالم سڳورا سمجهي ويا ته شاهه صاحب ڪنهن ٻي منزل جو مالڪ آهي، انڪري خاموشيءَ سان شاهه صاحب کان موڪلائي هليا ويا.

شاهه لطيف رم ۽ بيبي لعل جا پائڻو

ڳالهه ٿا ڪن ته مٽياري وارن سيدن ۾ هڪ وڏي عمر جي نيڪ عورت بيبي لعل خاتون هئي. جيڪا شاهه لطيف ۽ مٽياري وارن سيدن جي پاڻ ۾ رنجش جي باوجود، شاهه صاحب جي خدمت ۾ هلي ايندي هئي، بيبي صاحبه گهڻو ڪري اهڙيءَ طرح ايندي هئي، جيئن سندس مائٽن کي خير نه پوي.

هڪ دفعي جيئن ئي بيبي صاحبہ، شاهه صاحب جي خدمت ۾ حاضر ٿي ته پويان سندس ٻن جوان ڀائرن کي خبر پئجي وئي ته اسانجي پيءُ، شاهه لطيف سان ملڻ وٺي آهي. ڪاوڙ ۽ غيرت ۾ ڀرجي هو تراريون کڻي شاهه صاحب جي حواليءَ تي حملو ڪرڻ لاءِ آيا. هوڏانهن شاهه صاحب کي ڪنهن اچي ٻڌايو ته بيبي صاحبہ جا ڀائر ڪاوڙ ۾ ڀرجي، تلوارون کڻي اوهان تي حملو ڪرڻ لاءِ اچي رهيا آهن. بيبي لعل خاتون اهو ٻڌي گهٻرائجي وئي ۽ شاهه صاحب کي چوڻ لڳي ته ، سائين! مان ته هاڻي پنهنجي عمر کائي چڪي آهيان، مونکي پنهنجو ڊپ ناهي. باقي اوهان پنهنجو ڪو بچاءُ ڳولهيو. ائين چئي بيبي صاحبہ تڪڙ ۾ وڃڻ لڳي، شاهه صاحب کيس ائين وڃڻ کان روڪيو ۽ چيو ته ، ايمان نه ٿوڙ، الله تي رک ايتري ۾ اهي سيد ڀائر اندر ڌوڪيندا آيا. شاهه صاحب انهن کي ڏسي چيو ته ، ائين ٿو لڳي ڄڻ ته اهي ٻئي چريا آهن. شاهه صاحب جي وات مان اهي لفظ نڪتا ۽ هوڏانهن ٻنهي ڀائرن جي وات مان گڏ وهڻ لڳي ۽ شاهه صاحب کي ڇڏي، هو هڪ ٻئي تي وار ڪرڻ لڳا. ان کان اڳ جو هو هڪ ٻئي کي ماري ڇڏين ها، وري به بيبي صاحبہ کي ڀائرن جو ۽ رت جو خيال ٿيو، تنهن وٺي دانهون شروع ڪيون. ماڻهو به وچ ۾ اچي پيا ۽ انهن ڀائرن کي ڇڏائي، ٻاهر ڪڍي ڇڏيائون. خدا جي قدرت جو باقي زندگي، اهي ڀائر چريا ئي رهيا.

شاهه لطيف ۾ جو پٽ وڙهائڻ

ڳالهه ٿا ڪن ته شروع شروع ۾ شاهه لطيف جا وڏڙا مٽياري يا مٽلوي ڳوٺ ۾ رهندا هئا. جيئن جيئن سندن جي هن خاندان ۾ واڌ ايندي وئي ۽ خاص طور جيئن جيئن ڪو بزرگ پنهنجو نالو ڪيترائيندو ويو ۽ ماڻهو سندن مريد ٿيڻ لڳا، تيئن تيئن هن خاندان ۾ ڦيٽارو پوندو ويو. نالي وارن بزرگن سان پڻ سندن ساڙ رکڻ شروع ڪيو ۽ انهن کي تڪليفون ڏيڻ شروع ڪيون. انڪري اهي بزرگ مٽياري مان لڏي پڻ هندن ڏانهن وڃي رهڻ لڳا. انهن بزرگن مان شاهه لطيف جو والد شاهه حبيب اول پڻي پور ۽ پوءِ ڪوٽڙي مغل بيگ ۾ ۽ شاهه ڪريم ڳوٺ بلڙيءَ ۾ وڃي رهڻ لڳا. اهوئي سبب آهي جو شاهه ڪريم اڄ تائين شاهه عبدالڪريم بلڙيءَ واري جي نالي سان مشهور آهي.

ڪوٽڙي مغل بيگ ۾ شاهه لطيف ۽ مغل بيگ جي نياڻيءَ وارو معاملو جڏهن ٿيو جنهن ۾ شاهه لطيف، بيبي صاحبه جي آڱر هٿ ۾ جهلي، دعا گهري هئي ته، ”جنهن جي آڱر سید هٿ ۾، تنهنکي لهر نڪو لوڏو“ ته ان معاملي کانپوءِ مغل بيگ شاهه لطيف جو دشمن ٿي پيو ۽ سندن سان ڪونسن لڳو. انڪري ڪجهه وقت کان پوءِ شاهه حبيب ڪوٽڙي مغل بيگ ڇڏي، ڀرسان هڪ ڳوٺ ۾ رهڻ لڳو. جڏهن مغل بيگ ۽ سندس خاندان جي مردن کي ڦورن مقابلي ۾ ماري وڌو، تڏهن مغل بيگ جي عورتن شاهه لطيف کي پنهنجو وارث بڻائڻ ۽ مغل بيگ جي اهاڻي چوڪري سیده بيگم ساڻس پرڻائڻ جي

آڇ ڪئي. شاه لطيف پنهنجي والد شاه حبيب جي صلاح سان اها آڇ قبولي ورتي. اهڙيءَ طرح سيد بيگم شاه لطيف جي گهر واري بڻجي وئي.

هوڏانهن ميان نور محمد ڪلهوڙي، مير پير پنج پڳيو ۽ اهڙن ٻين ڪردارن جي دشمني اڃان شاه صاحب سان جاري هئي ۽ هو هر نموني جي ڪوشش ڪندا هئا ته جيئن شاه صاحب کي نقصان پهچي. انڪري شاه صاحب ڪوڙي مغل بيگ ۽ پرياسي جو علائقو ڇڏڻ لاءِ مجبور ٿيو. ڪجهه عرصو اڳ سير سفر دوران شاه لطيف زمين جو هڪ ٽڪرو ڏٺو هو، جنهن ۾ واريءَ جي دڙن جي چوڌاري گهاٽو جهنگ ۽ ڍنڍون ڍورا هئا. شاه صاحب اتي فقيرن سان اڪثر ويندو هو ۽ عبادتون ۽ رياضتون ڪندو هو ۽ ساز سرود جون محفلون به ٿينديون هيون. شاه صاحب ان ٽڪري کي پنهنجي ۽ پنهنجي مريدن جي رهائش لاءِ پسند ڪيو.

روايت آهي ته اهو ٽڪرو، جنهن کي پٽ ڪري چئبو هو، سو شاه لطيف جي وڏي ڏاڏي شاه ڪريم بلڙيءَ واري شاه لطيف لاءِ اڳ ۾ ئي پسند ڪري ڇڏيو هو. ڳالهه هيئن آهي ته شاه ڪريم ۽ هالن واري مخدوم نوح جي پاڻ ۾ تمام گهڻي پريت هئي ۽ اڪثر هڪ ٻئي سان ملندا رهندا هئا. هڪ ڀيري شاه ڪريم، پنهنجي فسر سان گڏ، مخدوم صاحب سان ملڻ لاءِ وڃي رهيو هو ته اباڻ پٽ وٽان گذرڻ مهل ڪنهن الاهي اشاري تي فقيرن سان گڏ ترسي پيو ۽ زمين جو ٽڪرو صاف ڪرائي، نماز وغيره ادا ڪيائون. پڇڻ تي شاه ڪريم فرمايو ته، ابا! منهنجي اولاد مان هڪ درويش ٿيندو، جيڪو الله جو پيارو بندو هوندو. تمام سٺو شعر چوندو ۽ مخفي رازن کي

ظاهر ڪندو. هن هنڌ اچي رهندو ۽ سندس مزار به هت ٺهڻي.
 شاھ لطيف پنهنجي گهر جي ڀاتين ۽ فقيرن مريدن
 سميت پٽ تي لڏي آيو. جيئن ته اتي اڃا ڪي جايون وغيره
 ڪونه هيون، تنهنڪري اتي موجود لٽي جي هڪ وٺ تي ڪپڙو
 وجهي، وڪ ڪري پنهنجا ٻار ويهاريائين. شاھ صاحب مريدن
 کي ليڪا ڪڍي پٽ جا ٽڪرا ورهائي ڏنا. جيئن ته اتي رڳو
 واري ئي واري هئي. تنهنڪري شاھ صاحب ۽ سندس مريد
 ڏورانهين هنڌ تان تازي مٽي ڪڍي اچي واريءَ تي وجهڻ لڳا ته
 ڀلي زمين ٺهڻ لڳي. ڪافي عرصي جي محنت کانپوءِ اها زمين
 رهڻ جي لائق بڻي. شاھ صاحب اتي پنهنجي لاءِ حجرو ٺهرايو
 ۽ حجري جي ڀرسان هڪ مسجد به تعمير ڪئي وئي. مريدن به
 پنهنجي پنهنجي حصي جي زمين تي جايون جوڙيون ۽ اهڙي
 نموني پٽ شاھ جو ڳوٺ اڏجي تيار ٿيو.

شاھ لطيف رح ۽ هندو جو مسلمان ٿيڻ

ڳالهه ٿا ڪن ته هڪ دفعي شاھ صاحب پنهنجن ڪن
 مريدن سان سِير سفر ڪندي، جيسلمير تائين وڃي پهتو. ڪن
 روايتن مطابق ته اتان جي هڪ مريد کيس پاڻ وٽ اچڻ جي
 دعوت ڏني ۽ ڪن روايتن موجب ته اهو مريد اڳ ۾ ئي شاھ
 صاحب کي دعوت ڏني ويو هو، بهرحال شاھ صاحب جڏهن ان
 مريد جي گهر پهتو ته اهو مريد شاھ صاحب کي ڏسي تمام
 گھڻو خوش به ٿيو ته پريشان به ٿيو. خوش انگري ٿيو جو

سندس مرشد مهرباني ڪري سندس گهر هلي آيو هو ۽ پريشان
 انگري ٿيو جو ان وقت مرشد جي خدمت ڪرڻ لاءِ وٽس ان جو
 هڪ دائرو به گهر ۾ موجود ڪونه هو. پريشانيءَ کي لکائي اهو
 مريد شاھ صاحب کي نهايت عزت ۽ احترام سان گهر ۾
 ويهاري، پنهنجي زال سان گهر جي اندر وڃي صلاح ڪرڻ لڳو
 ته هينئر ڇا ڪجي؟ آخر گهڻي سوچ ويچار کانپوءِ سندس گهر
 واري چوڻ لڳي ته، ”ميان! الله ڏسي ٿو ته مان هن وقت تائين
 پاڪ صاف رهي آهيان ۽ توکان سواءِ مون کي ٻئي ڪنهن هٿ به
 نه لاتو آهي. باقي گهڻي وقت کان وٺي شهر جو هندو
 شاهوڪار مون تي عاشق آهي ۽ منهنجي طلب رکندو آهي ۽
 مون کي پاڻ ڏي مائل ڪرڻ جي ڪوشش ڪندو رهندو آهي، پر
 هن وقت تائين سندس ڪنهن به قسم جي همت افزائي نه ڪئي
 اٿم. هاڻي جيڪڏهن تون اجازت ڏين ته مان ان هندو دوڪاندار
 ڏي وڃان. سندس دل راضي ڪيان ۽ مون کي اميد آهي ته مرشد
 جي خدمت لاءِ گهڻو ڪجهه ملي ويندو. اهو مريد في الحال ته
 وڏي سوچ ۾ پئجي ويو پر پوءِ توڪل رکي ان ڪم لاءِ راضي ٿي
 ويو. جيئن ته گهڻي برسات پوڻ جي ڪري گهڻيون ۽ رستا
 پاڻيءَ ۽ گپ سان ڀريل هئا، انگري ان مريد، پنهنجي ڪلهن تي
 زال کي کڻي، ان هندو دوڪاندار جي در تي پهچايو.

هندو دوڪاندار اوچتو جڏهن پنهنجي دل پسند عورت
 کي پنهنجي گهر ۾ ڏٺو ته تمام گهڻو خوش ٿيو ۽ چيائينس ته
 عرصي کان وٺي مان تنهنجي ڪڍ هيس ۽ توکي ملڻ لاءِ جتن
 ڪندو پئي آيس پر تون ڪنهن به حالت ۾ راضي ٿيڻ لاءِ تيار نه
 هئين. اڄ ڪهڙا ڀاڳ ڪليا آهن جو پاڻ منهنجي گهر هلي آئي
 آهين؟ حقيقت اها هئي ته هندو دوڪاندار پنهنجي مراد پوري

ٿيندي ڏسندي، خوشيءَ کان ڪپڙن ۾ نه پئي ماپيو. ان عورت
 ٻڌايس ته مونکي خبر آهي ته ڪافي وقت کان منهنجي طلب
 تنهنجي دل ۾ هئي پر مان هڪ صاف ۽ سچي عورت آهيان ۽
 مڙس کان سواءِ ٻئي مرد ڏانهن ڏسڻ به گناهه سمجهندي آهيان
 پر اصل ڳالهه هيئن آهي ته اڄ اسان جو مرشد اسان جي گهر
 آيو آهي ۽ کيس ڪارائڻ پيارڻ لاءِ اسان وٽ گهر ۾ ڪجهه به
 ڪونهي. مرشد جي خدمت ڪرڻ به فرض آهي، پيو ڪو چارو
 نه ڏسي، مڙس جي مرضيءَ سان تو وٽ آئي آهيان. هاڻي جيئن
 تنهنجي مرضي هجي، ائين ڪر. هندو دوکاندار ان عورت جي
 پنهنجي مرشد لاءِ سچائي ۽ عقيدت ڏسي سوچ ۾ پئجي ويو.
 آخر سندس مٿي تي هٿ رکي، کيس دين جي پيڻ بڻائي، ڪافي
 روپيا ڏئي پاڻ سان گڏ سندس گهر وٺي آيو. اتي پهچي عورت
 سچي ماجرآ پنهنجي مڙس کي ڪري ٻڌائي. اهو هندو به شاھ
 صاحب جي هٿ تي ڪلمو پڙهي مسلمان ٿيو. شاھ صاحب کي
 به جڏهن ان عورت جي جذبي ۽ سچائيءَ جي خبر پئي ته
 هيٺيون بيت پڙهيائين.

جيئسميرائن جس، جي لله ڪارڻ لنڊيون،
 هٿ به رهين رس، هٿ به مليون هوت کي.

شاھ لطيف ۽ غار ۾ ويٺل شخص

ڳالهه ٿا ڪن ته هڪ دفعي شاھ لطيف سير سفر دوران
 سنڌو درياءَ جي اولهه طرف وارن جبلن مان گذري رهيو هو ته

اوچو کيس دل ۾ خيال آيو ته مخدوم ناري سان ملاقات
ڪجي. اهو خيال دل ۾ ايندي ئي نٿي ڏانهن رخ ڪيائين. ٿورو
اڳي هليو ته انهن جبلن جي هڪ غار مان هڪ سوز ڀريل آواز
ٻڌائين. ڪو ماڻهو هيو، جيڪو شاه صاحب جي بيت جي هڪ
ست وڏي سوز واري آواز ۾ هر هر چئي رهيو هو. اها ست
هئي:

هڪليائي هيل، پورينديس پنهنءَ ڏي.

شاه صاحب ان آواز جو پيڇو ڪندو، جڏهن ان غار ۾
داخل ٿيو ته ڏٺائين هڪ شخص آهي جيڪو اها ست بار بار
ورجائي رهيو آهي. سلام دعا کانپوءِ شاه صاحب جي پڇڻ
تي ان شخص ٻڌايس ته، سائين! مان جت قوم جو ماڻهو آهيان.
اسان اٺن تي واپار جو سامان کڻي، هڪ شهر کان ٻئي شهر
تائين پهچائڻ جو ڪم ڪندا هئاسي. هڪ پيري اسان اٺن تي
سامان کنيو پئي وياسين، جڏهن هالا ڪنڊيءَ وٽان گذرياسين ته
اٽي ڪنهن بزرگ جو چيل هڪ شعر ٻڌم جنهن منهنجي دل کي
ايترو ته متاثر ڪيو جو پنهنجو ڪاروبار ۽ ساٿي وغيره ڇڏي
ڏنم ۽ جبلن ۾ گهمڻ ڦرڻ لڳم. سڄو بيت ته ياد ڪونه پيو،
باقي اها ست ياد اٿم، جيڪا جهونگار بندو رهان ٿو. جڏهن
جبلن ۾ هلي هلي ٿڪجي پيس ۽ طاقت به گهٽجي وئي ته هيءَ
غار اچي رسائي اٿم. الله رازق آهي، ان جي طرفان رزق ملندو
رهي ٿو. دنيا سان لڳ لاڳاپا توڙي ڇڏيا اٿم. دنيا جي ڏڪن
سڪن جو خيال دل مان ڪڍي ڇڏيو اٿم. بس جڏهن دل مائي
ٿيندي اٿم ته اها هڪ ست چوندو رهندو آهيان. شاه صاحب
فرمايس ته جيڪڏهن مان توکي اهو بيت پورو ڪري ٻڌايان ته
پوءِ ان شخص چيس ته سائين! مونکي باقي پيو ڇا گهرجي.

شاه صاحب ان شعر جي ٻي ست چئي:

آڏا اڏونگر لکيون، سوري سڄن سيل.

اها ست ٻڌي اهو شخص بيقرار ٿي ويو شاه صاحب جڏهن ان بيت جي آخري ست ” ته ڪر پيليائي پيل، سور پريان جا ساڻ مون“ پڙهي ته ان شخص جو ويٺي ويٺي دم پرواز ڪري ويو. شاه صاحب ان کي اتي ئي دفنايو ۽ پاڻ ۽ سندس مريد جڏهن به اتان لنگهندا هئا ته ان جي قبر تي قل پڙهندا هئا ۽ دعا گهرندا هئا.

شاه لطيف ۽ ڏاچيءَ جو ڪير

گالهه ٿا ڪن ته شورو خاندان جي وڏي ڏاڏي صاحبڏني شوري جي بيان ڪيل روايت، سيني به سيني سندس خاندان ۾ هلندي آئي ۽ آخر مير عبدالحسين سانگيءَ جي پهڙي شڪار جي مددگار وڏيري عبدالله شوري، مير صاحب کي اها روايت ٻڌائي ته اسانجي وڏي ڏاڏي جي وقت ۾ پٽ شاهه، واريءَ جو صرف هڪ دڙو هو. صاحب ڏني شوري جو پٽ قلندر شورو ان وقت اتي پگهار تي ڏاچيون چاريندو هو. انهن ڏاچين مان هڪ ڏاچي آڏياري هئي، قلندر شوري جي بيان مطابق ته ڏاچيون چاريندي هڪ پيري مون ڏٺو ته ڏاچين تاهه ڪاڏو ۽ وٺي پڇڻ لڳيون. مون سمجهيو ته شايد ڪو جهنگلي جانور ڏٺو اٿائون. ڇاڇ ڪير ته خبر پئي ته اتي هڪ شخص ويٺو هو جو اسفراق ۾ هو ۽ کيس دنيا جهان جي ڪا خبر ڪانه هئي. ان شخص ۾

ايڏو ته جاھ ۽ جلال هيسو جو مان اتي ترسڻ لاءِ دل ٻڌي نه سگهيس ۽ ڏاڇيون ڪاهي پي پاسي هليو ويس. رات جو مون اها ماجرا پنهنجي والد صاحبڏني سان ڪئي. والد صاحب فرمايو ته اهو هڪ پهتل شخص شاھ لطيف آهي، جيڪو شاھ حبيب جو فرزند آهي ۽ بيراج پر هتي ايندو رهندو آهي. هاڻي جڏهن به کيس ڏسين ته دعا گهرائجانس.

قلندر شوري جي بيان مطابق ته ڪجهه وقت کانپوءِ مون شاھ صاحب کي ساڳي هنڌ، ساڳي حالت ۾ ڏٺو. مون ويجهو وڃي ڏٺو سندس منهن ۾ چمڪ ۽ حشمت هئي. مان نهايت ادب سان سندس ڀرسان وڃي وينس ۽ عرض ڪير ته سائين! مان هڪ غريب شخص آهيان، هت ڏاڇيون چاريندو آهيان. اوهان مهرباني ڪري منهنجي ڏاڇين جو ڪير پيشو ۽ اسانجي حق ۾ دعا گهرو. شاھ صاحب فرمايو ته، اهي سڀ ڏاڇيون تنهنجيون آهن؟ مون ورائيو ته نه سائين! انهن مان هڪ آڏياري آهي، جنهن جو اڌ منهنجو ۽ اڌ ٻئي جو آهي، باقي ٻيون ڏاڇيون ٻين مالڪن جون آهن. شاھ صاحب چيو ته ان آڏياري ڏاڇيءَ جي ٻن ٿڻن کي ڇڏ، جو اهي ٻئي مالڪ جا آهن. باقي ٻن ٿڻن مان هڪ به ڇڏي ڏي جو ان تي ڏاڇيءَ جي ڦر جي حق آهي، باقي هڪ ٿڻ مان ڪير ڏهي اچ. قلندر شوري جي روايت مطابق ته مان ان هڪ ٿڻ کي ڏهي، شاھ صاحب لاءِ ڪير ڪئي آيس. شاھ صاحب ڪير پي، دعا ڪئي. ان ڏينهن کان وٺي اسانجي رزق، روزي ۽ اولاد ۾ وڏي برڪت پوڻ شروع ٿي وئي. ڏاڇيءَ جي ٽن ٿڻن کي ڇڏي، صرف هڪ ٿڻ جو ڪير پيشن ثابت ڪري ٿو ته شاھ صاحب کي بندين جي حقن جو ڪيترو نه خيال هوندو هو.

شاه لطيف ۽ ٽنهنجو فقير

ڳالهه ٿا ڪن ته حاجي عليءَ نالي هڪ چوڪرو هوندو هو جنهن جا والدين شاه حبيب جا مريد هئا. هڪ ڀيري اهي حج جي خيال کان مڪي ۽ مديني ويا. اهو حاجي علي به اڪين اتي عربستان ۾ پيدا ٿيو. ڪجهه عرصي کان پوءِ جڏهن اهي واپس آيا ته کين خبر پئي ته شاه حبيب وفات ڪري ويو آهي. حاجي عليءَ جا والدين، حاجي عليءَ کي ساڻ ڪري شاه لطيف سان عذر خواهي ڪرڻ آيا، عذر خواهي کان پوءِ شاه لطيف رح ان چوڪري کان پڇيو ته بابا! تنهنجو نالو ڇا آهي؟ چوڪري ادب سان ورائيو ته سائين! منهنجو نالو حاجي علي آهي. شاه صاحب چيس ته بابا! علي ته مرشدن جي مرشد، عارفن جي عارف، حسنين جي بابي حضرت علي رضه جو نالو آهي، انڪري اڄ کان وٺي تنهنجو نالو ٽمر آهي. جيئن ته تون عربستان ۾ هڪ ڪجهيءَ جي وڻ هيٺان ڄائو هئين، انڪري توتي اهو نالو مناسب ٿيندو. شاه صاحب جي اها ڪرامت ڏسي چوڪري جا پيءُ ماءُ تمام گهڻو متاثر ٿيا ۽ چوڪري کي شاه صاحب جي خدمت ۾ ڇڏي هليا ويا. شاه صاحب ٽمر فقير کي پنهنجو خليفو بڻايو.

ٽمر فقير اڃا ننڍو ئي هو ته شاه صاحب وصال ڪري ويو. شاه صاحب جي وفات کانپوءِ ٽمر فقير کي محڪم الدين سيلانيءَ جي حوالي ڪيو ويو جيڪو شاه صاحب جو دوست ۽ وجد جو مالڪ هو. محڪم الدين سيلانيءَ تي اهو ڪم رکيو ويو ته هو ٽمر فقير کي درويشي طور طريقا سڀڪاري ۽ ساز

سرود ۾ پڙ ڪري، سيلاني فقير جي محنت ڪري ٿم فقير اوج تي پهتو. شاه صاحب جي دربار ۾ ٿيندڙ لطيفي سرود جو ڪم ٿم فقير ڪيو ۽ سڄي عمر شادي ڪين ڪيائين. اڄ ڏينهن تائين اها گادي ٿم فقير جي خاندان ۾ هلندي اچي ٿي ۽ جيڪو گادي سنڀالي ٿو اهو سڄي عمر شادي نٿو ڪري. شاه صاحب سان گڏ ٿم فقير جو نالو به زنده آهي ۽ سندس قبر، شاه صاحب جي روضي جي ڏکڻ طرف آهي.

شاه لطيف ۽ ڪي گلان ڪي دعا

ڳالهه ٿا ڪن ته شاه لطيف جي وقت ۾ گلان نالي تر جي هڪ مشهور ۽ حسين ڳائڻي هئي، جنهن جي حسن جو چرچو هر هنڌ هلندو هو. هڪ ڀيري گلان، شاه صاحب جي دربار ۾ دعا گهرائڻ آئي ۽ اتان جو لطيفي سرود وارو ماحول ڏسي پاڻ به ڳائڻ وڃائڻ لڳي. شاه صاحب سندس ڳائڻ ۽ آواز کي تمام گهڻو پسند ڪيو. گلان موقعي مان فائدو وٺندي عرص ڪيو ته سائين! الله جي در منهنجي حق ۾ دعا ڪيو ته منهنجي زندگي عزت سان گذري ۽ مون کي حلال روزي نصيب ٿئي. شاه صاحب جيڪو ان وقت وجد جي حالت ۾ هو، تنهن چيو ته گلان! رب ڪندو ته تون سنڌ جي راڻي ٿيندين. تنهنجي پيٽ مان جيڪو شهزادو ڄمندو سو پيءُ کان به وڌيڪ مشهور ٿيندو ۽ سندس هاڪ هر هنڌ هلندي.

هوڏانهن وقت جي حاڪم ميان نور محمد ڪلهوڙي کي

ڪن ماڻهن وڃي اطلاع ڪيو ته جناب! شاه صاحب لاءِ اهو خواهه مخواهه هلايو ويو آهي ته هو خدا تعاليٰ جو پهتل شخص آهي ۽ صالح بندو آهي. سندس حالت اها آهي ته هن وقت به هڪ بدنام عورت جو راڳ ٻڌي رهيو آهي. ميان نور محمد ته اڳ ۾ ئي شاه صاحب جو مخالف هو، تنهنڪري شاه صاحب کي بدنام ڪرڻ جو هي موقعو تمام مناسب ڄاتائين ۽ هڪدم پنهنجا ماڻهو روانا ڪيائين ته ان نچڻي عورت کي گهليندا وٺي اچو.

هيڏانهن شاه صاحب جڏهن گلان کي دعا ڪئي ته گلان اتي موڪلائڻ لڳي. شاه صاحب چيس ته گلان! ويهه، اڃان موتين جا خريدار ته پهتا ئي نه آهن. ايتري ۾ ميان نور محمد ڪلهوڙي جا موڪليل ماڻهو به ڏوڪيندا اچي پهتا ۽ گلان کي گهليندا، ميان صاحب جي درٻار ۾ وٺي ويا. شاه صاحب جيڪا گلان کي دعا ڪئي هئي، قدرت ان کي قبوليت جو درجو ڏنو ۽ ميان صاحب گلان جي حسن کي ڏسندي ئي مٿس موهت ٿي پيو. ميان صاحب گلان کي صحبت لاءِ تمام گهڻو زور ڀريو پر گلان جواب ڏئي بيهي رھيس ته سائين! جيستائين شرع شريعت موجب مون سان نڪاح نه ڪندا، مان اوهان کي ويجهو اچڻ نه ڏينديس. مجبور ٿي ميان صاحب گلان سان شريعت موجب شادي ڪئي ۽ اهڙي طرح گلان سنڌ جي راڻي بڻجي وئي. گلان مان ميان نور محمد ڪلهوڙي کي ميان غلام شاه ڄائو، جيڪو سنڌ جي تخت تي ويٺو ۽ پيءُ کان وڌيڪ هاڪارو بادشاهه ثابت ٿيو. ميان غلام شاه، ماءُ جي ڪري شاه صاحب جو وڏو عقيدتمند هو ۽ شاه صاحب جي قبر تي روضو به ميان غلام شاه جوڙايو هو.

شاهه لطيف رحه جا مريد ۽ پلو

ڳالهه ٿا ڪن ته لطيف سائينءَ جي درٻار جو اهو دستور هوندو هو ته جيڪا به ڪاٺ پيئڻ جي شيءِ ايندي هئي ته اها ويٺلن ۽ مريدن خادمن ۾ هڪجيٽري ورهائي ويندي هئي ۽ جيڪڏهن روڪ پئسا نذراني طور ملندا هئا ته اهي محمد عالم فقير کڻندو هو ۽ ان مان لنگر وغيره جو بندوبست ڪندو هو. هڪ ڀيري جي ڳالهه آهي ته ڪو مريد لطيف سائينءَ جي درٻار ۾ پلو ڏئي ويو. درٻار جي رڌ پچاءَ جو ڪم رحمون فقير ڪندو هو. تنهنڪري پلو ان جي حوالي ڪيو ويو. رحمون فقير جڏهن پلي کي چلي ناهي ۽ مرچ مصالحه ڏئي رکيو ته شاهه سائينءَ جا ٽي پيارا فقير بچو فقير، ورو فقير ۽ محمد عالم فقير اندر آيا ۽ حجت ڪري پاڻ ٽي پلي جا ڪجهه حصا پچائي کائي ويا. انهن مان پلي جي مغز واري منڍي بچو فقير، آني ورو فقير ۽ پڇڙيءَ وارو حصو محمد عالم فقير جي حصي ۾ آيا. جڏهن پلو سمورو پچي شاهه صاحب جي آڏو آيو ۽ دستور موجب سمورن ويٺلن ۾ ورهائڻ لاءِ حصا ٿيڻ لڳا ته خبر پئي ته پلو ڪٽل آهي. پڇا ڪرڻ تي رحمون فقير بورچيءَ سموري ڳالهه ڪري ٻڌائي. شاهه صاحب کي اهو ٻڌي تمام گھڻو افسوس ٿيو ته پلو جڏهن سمورن فقيرن ۾ ورهائجي ها ته هن امانت ۾ خيانت ڇو ڪئي؟ بهر حال شاهه صاحب کين آئينده لاءِ سيڪٽ ڏيڻ ۽ اڇساس ڏيارڻ لاءِ هيٺيون شعر چيو.

ڦوٽو هو ڦڪرو، سو وروءَ ورهيو،
ڪاڙهو ڪلڻ تي بچي پڙ ڪيو،
آيو جو ٿيون، تنهن پچي ني پاڻ سان.

هن بيت ۾ شاه صاحب صرف ورو فقير ۽ بچو فقير جو نالو کنيو، باقي ڪنهن سبب جي ڪري محمد عالم فقير جو نالو نه کنيو. ان بيت ۽ واقعي کان پوءِ وري ڪنهن فقير ڪڏهن به اهڙي حجت نه ڪئي ۽ نذراني طور آيل شين کي وچ جي امانت سمجهڻ لڳا.

شاه لطيف ۾ جو وصال ۽

ڇنگل گهوڙي

ڳالهه ٿا ڪن ۽ روايتن ۾ به ائين آيو آهي ته جنهن وقت شاه صاحب پنهنجن ڪجهه مريدن سان ڪربلا معليٰ جي زيارت لاءِ سفر ۾ هو ته رستي ۾ هڪ ڪامل شخص کيس گڏيو. حال احوال معلوم ڪرڻ تي ان شخص شاه صاحب کي چيو ته اوهان چوندا رهندا آهيو ته اسانجا آخري ڏينهن پٽ شاه تي گذرندا ۽ هينئر وري آخر ڏينهن ۾ اوهان هيڏي ڊگهي سفر تي سنڀري نڪتا آهيو! شاه صاحب اها ڳالهه ٻڌي سوچ ۾ پئجي ويو ۽ ٿوري وقت کان پوءِ اڳتي وڃڻ جو ارادو ترڪ ڪري واپس پٽ شاه تي موٽي آيو. اچڻ سان ئي پنهنجي ڪوٺيءَ ۾ هليو ويو ۽ ايڪيه ڏينهن ساندھ عبادت ۽ رياضت ۾ مصروف رهيو. ان وچ ۾ ماني تمام ٿورڙي ڪاڌائين. آخر ايڪيه ڏينهن کان پوءِ ڪمري کان ٻاهر نڪتو ۽ ٿوري پاڻيءَ سان غسل ڪري، چادر مٿان وجهي مراقبي ۾ هليو ويو ۽

اشاري سان ساز سرود وڄائڻ ۽ راڳ ڪرڻ جو حڪم ڪيائين. مريد خادم راڳ رهاڻ ۾ لڳي ويا. ٽي ڏينهن لڳاتار راڳ جي محفل هلندي رهي. خليفن ۽ مريدن کي اچي ڳڻتي ورايو ته ٽي ڏينهن ٿي ويا آهن ته شاه صاحب سانده مراقبي ۾ آهي. خليفن همت ڪري شاه صاحب کي مراقبي مان ڪڍڻ جي ڪوشش ڪئي پر هو ته وڃي پنهنجي حقيقي مالڪ سان مليو هو. اها سال 1165 هجري (سنه 1752 عيسوي) جي صفر مهيني جي چوڏهين تاريخ هئي. شاه صاحب جي وصيت مطابق کيس مڪمل پردي ۾ اتي ئي غسل ڏنو ويو هو، جتي سندس والد شاه حبيب کي غسل ڏنو ويو هو ۽ کيس دفنائڻ ۾ به دير نه ڪئي وئي. سندس روضو سندس معتقد سنڌ جي والي غلام شاه ڪلهوڙي ٺهرايو.

هوڏانهن شاه صاحب جي وفات کان پوءِ اها ڳالهه شدت سان محسوس ڪئي وئي ته سندس جاءِ تي ڪو گادي نشين هجي، جيڪو روحانيت جي هيءَ گادي هلائي. شاه صاحب پنهنجي حياتيءَ جي آخري ڏينهن ۾ پنهنجي پائتي ڪريم ڏني شاه جي پٽ سيد جمال شاه کي پنهنجو گادي نشين ٿيڻ جي بشارت ڏني هئي ۽ سندس مهاندا به شاه لطيف سان ملندا هئا، انڪري سڀني گڏجي جمال شاه کي گاديءَ تي ويهاريو. ڪجهه سيدن گاديءَ تي پنهنجي حقداري ڏيکاري ۽ سيد جمال شاه تي اعتراض ڪيو. ميان غلام شاه به سيد جمال شاه کي انڪري پسند ڪيو ۽ سندس حق ۾ فيصلو ڏنو، جو سندس شڪل شاه صاحب سان گهڻي ملندي هئي، تڏهن به سيدن اعتراض نه ڇڏيو، آخر شاه صاحب جي هڪ پياري گهوڙي چنگل کي ٺاهي سينگاري ميدان تي آندو ويو ۽ اهو

فيصلو ڪيو ويو ته جنهن کي به چنگل گهوڙي پاڻ تي سوار ٿيڻ ڏي ۽ ڪيڪر ڪري ته گادي انجي حوالي ٿيندي. سيد جمال شاهه سميت سمورن سيدن کي قطار ۾ بيهاري چنگل کي سندن آڏو گذاريو ويو. چنگل ڪنهن ڏانهن به ڌيان نه ڏنو ۽ پنهنجي مستيءَ ۾ هلندي رهي پر جڏهن سندس نظر جمال شاهه تي پئي ته خوشيءَ وچان ائين ناز نخرا ڪرڻ لڳي، جيئن شاهه لطيف جي آڏو ڪندي هئي. جمال شاهه به مٿس چڙهي ويٺو ۽ چنگل کيس سير ڪرائڻ لڳي. اهڙي نموني سيد جمال شاهه، حضرت شاهه عبداللطيف ڀٽائيءَ جي گادي سنڀالي.

شاهه لطيف ۾ جو لباس ۽ عادتون

ڳالهه ٿا ڪن ته سنڌ جو نامور بزرگ ۽ ڪامل ولي شاعر حضرت شاهه عبداللطيف ڀٽائي رح جيترو وڏو مقام ۽ درجو رکندو هو، اوترو ئي انتهائي سادو ۽ شريعت تي عمل ڪندڙ شخص هو. سندس پوشاڪ اڄ جي گادي نشين وانگر ڪا تمام قيمتي ڪونه هوندي هئي ۽ نه سندس مزاج ۾ ڪو تڪبر يا غرور هوندو هو. سندس لباس بيهڪ ۽ هلت چلت بابت نامور محقق ۽ اديب شمس العلماء مرزا قليچ بيگ پنهنجي ڪتاب ”احوال شاهه عبداللطيف ڀٽائي“ ۾ لکي ٿو ته ”شاهه صاحب پوري ڊگهي سنئين قد جو هو. نڪي تمام ڏڀرو هو، نڪي تمام ٿلهو هو. سندس مٿو چڱو ويٺل هو. پيشاني موڪري ۽ وڏي هيس. سندس منهن وٽندڙ ۽ نڪ ڊگهو هو.

سندس اڪيون ڪاريون هيون، جي باھ وانگي پيون پرنديون هيون. سندس وار گهاٽا هئا. سندس ڏاڙهي گهاٽي هئي ۽ نبي ڪريم صلي الله عليه وسلم جي سونهاريءَ جيڏي هئي. جڏهن پيريءَ ۾ وار اڇا ٿيس، تڏهن انهن کي کيس ڪين ڪندو هو، جهڙي هن ملڪ ۾ رسم پئي ڏسجي. ماڻ ۽ سانھ ستيءَ وارو ماڻهو هو. هو ڪڏهن ڪڏهن خوش طبعي به ڪندو هو، ته به گهڻو ڪري ڳنڀير ۽ خيال وارو ڏسجڻ ۾ ايندو هو. سندس چهرو ڪڻڪ رنگو هو ۽ ڦڪاڻ ڏي مائل هو. هو ڏيک ويڪ مان ڄاڻندو ئي ڪين هو. نڪو تنڊ توپيءَ سان واهيو هيس. سادو کائيندو هو ۽ سادو هڻائيندو هو. اڪثر زردِي يا گيڙو رنگ جا ڪپڙا ڍڪيندو هو، جهڙا صوفي يا سنيا سي ڍڪيندا آهن، جنهن کي ”تاج“ چوندا آهن. انهيءَ جي مٿان به وڻ ڪپڙي جا ڏيئي ڍڪيندو هو. جتي پائيندو هو مگر ڪڏهن ڪڏهن پور پوندا هئس ته پيرين اگهاڙو رهندو هو. سادي ڪٽي يا پرڙن ڳنڍيلن تي سمهندو هو. هٿ ۾ وڏي لٺ ڪڻندو هو ۽ کاڌي پيتي جي ڪم لاءِ هڪڙو وڏو ڪشتو يا ڪچڪول پاڻ سان رکندو هو.“

لطائف لطيفي جو صاحب مير عبدالحسين سانگي لکي ٿو ته، ”حضرت اولياءَ صاحب (شاھ عبداللطيف ڀٽائي رح) جلال، جمال ۽ ڪمال جا صاحب هئا. نرميءَ سان ڳالهائيندا هئا ۽ پاڻي گهڙي مان پاڻ پري پيئندا هئا. پنهنجي وجود واسطي ٻي تي بار نه رکندا هئا ۽ جيڪي طعام تيار ٿيندو هو يا جاءِ تان ايندو هو، انکي فقيرن ۾ ورهائيندا هئا پاڻ به فقيرن جي حصي جيترو ڪڻندا هئا. اڪثر ڪري هيٺ ويهندا هئا گهر ۾ ڪاٺ جي ٺهيل صندل تي سمهندا هئا. ساھ وارن کي

تڪليف نه ڏيندا هئا. پٽ پاراتو ۽ دعا خير ڪنهن کي نه ڪندا هئا، مگر اتفاق ۽ بي اختياريءَ جي حالت ۾. جيئن هڪ دفعو مغلن کي بددعا ڪيائون. پيو ميان غلام شاهه ڪلهوڙي جي ماءُ (مائي گلان) سندس خاص دعا سان دولت ڪماليٽ حاصل ڪئي. تعويذ به نه ڏيندا هئا. سندس منهن مبارڪ مان خدائي محبت جي خمار جون نشانيون ظاهر ٿينديون هيون. حضرت اولياءَ صاحب اڪثر سير سفر ڪندا هئا. جيڪڏهن پٽ شريف تي رهندا هئا ته، پٽ جي هيٺان ٺهيل حجري ۾ رهندا هئا. نماز جا پنج وقت جامع مسجد ۾ ادا ڪندا هئا. پاڻ نماز نه پڙهائيندا هئا.

شاهه لطيف ۾ جي الله تي توڪل

ڳالهه ٿا ڪن ته شاهه لطيف رحمة الله عليه جذب ۽ مستيءَ جي حالت ۾ هوندو هو يا هوش واري حالت ۾، توحيد کان ڪڏهن به منهن نه موڙيائين. هميشه ۽ هر حال ۾ هڪ الله تي ڀروسو ۽ توڪل رکندو هو. سندس زندگيءَ ۾ ڪيترائي اهڙا واقعا موجود آهن جن مان ثابت ٿئي ٿو ته سندس توڪل الله کانسواءِ ڪنهن ٻئي تي اصل نه هوندي هئي.

هڪ ڀيري جڏهن شاهه صاحب عروج يعني جذب جي حالت ۾ هو ته ان وقت هڪ اکين کان انڌو شخص وٽس آيو ۽ اچي چيائين ته سائين! دعا گهرو ته مان ڏسڻ لڳان. شاهه صاحب کي ته ان وقت دنيا جهان جي خبر ئي ڪونه هئي ۽

ڪماليت جي درجي تي پهتل هو. انهيءَ حالت ۾ ئي ٿوري وقت اندر اهو شخص ڏسڻ لڳو. انڌي کي ڇا ڪهي هڪ اک، هن کي ته ٻئي اکيون ملي ويون، سو تمام گهڻو خوش ٿيو. شاھ صاحب جڏهن عروج کان ٻاهر نڪتو ته ان شخص کي تمام گهڻو خوش ٿيندي ڏسي پڇيائينس ته ابا! تون ايترو خوش ڇو ٿي رهيو آهين؟ ان شخص ورائيو ته سرڪارا مان هٿ آيو هيس ته انڌو هيس، اوهانجي دعا سان مون کي اکين جو نور ملي ويو آهي، انڪري خوشيءَ ۾ ڪپڙن ۾ نه پيو ماپان. شاھ صاحب اهو ٻڌي هڪدم چيس ته ابا! مون کي ته ڪا خبر ئي نه آهي، جنهن تنهنجو عرض ٻڌو، ان ئي تنهنجيون اکيون ٺيڪ ڪيون آهن، ڇاڪاڻ ته اهو ئي راهون رد ڪندو آهي ۽ اهو ئي رهنمائي ڪندو آهي. عزت ۽ ذلت ان جي هٿ ۾ آهي، جنهن کي جيڪي وڻندو اٿس، ان کي اهو ڏيندو آهي. شاھ صاحب جي صحبت ۾ هڪ ٻڪرار به اچي ويهندو هو. هن کي شاھ صاحب جي سنگت ايتري ته وڻندي هئي جو پنهنجي ٻڪرين جو ڌڻ ڇڏي هليو ايندو هو. هڪ ڏينهن شاھ صاحب پڇيس ته، ابا ڌڻ ڪنهنجي آسري تي ڇڏي ايندو آهين. چيائين ته سائين! پالتو ڪتا آهن، جيڪي تمام هوشيار آهن، انهن جي حوالي ڪري ايندو آهيان. شام جو جڏهن اهو ٻڪرار موٽي ويو ته خبر پيس ته چراخن سندس ٻه ٽي ٻڪريون کائي ڇڏيون آهن. ٻئي ڏينهن جڏهن اها ڳالهه شاھ صاحب کي ٻڌايائين ته سهڻي لطيف چيس ته، ”ابا! جيڪي الله جي حوالي تنهنجو ڌڻ هو ته ڪو نقصان ڪونه ٿيندو هو پر جڏهن چيئ ته ڪتن جي حوالي آهي ته تنهنجيون ٻڪريون ڪاچي ويون.“

شاھ لطيف ۽ جي رحمڊلي ۽ تحمل

ڳالھ ٿا ڪن ته شاعرن جي سرتاج ، پٽ جي گهوت شاھ عبداللطيف ڀٽائيءَ پر اھي سموريون خوبيون موجود هيون، جيڪي هڪ ولي ۽ ڪامل شخص پر هئڻ گهرجن. شاھ صاحب انتهائي نرم دل ۽ سڀا جهڙي طبيعت جو مالڪ هو. هن ڪڏهن به ڪنهن جي دل نه ڏکائي ۽ نه ڪڏهن ڪنهن کي ڪو پٽ پاراتو ڏنو. سندس رحمڊلي ۽ بردباري ۽ تحمل جا ڪيئي مثال سندس زندگيءَ ۾ موجود آهن.

هڪ دفعي شاھ صاحب سير سفر دوران ڪجهه سنڀال سان گڏجي جبل جي وٽ وٺيو پئي ويو. هلندي هلندي انهن سنڀال ڦيرن مان هڪ فقير بيمار ٿي پيو ۽ هلڻ جهڙو نه رهيو. جڏهن به سير دوران ڪو فقير بيمار ٿيندو هو ته سنڀال ڦيرن ۾ اهو رواج هيو ته اهي پنهنجي ساٿيءَ کي اتي ئي رڻ پٽ ۾ اڪيلو ڇڏي هليا ويندا هئا. هي فقير به جڏهن بيمار ٿي پيو ته ٻيا فقير هن کي ڇڏي وڃڻ لڳا ۽ شاھ صاحب کي به هلڻ لاءِ چيائون. شاھ صاحب جي نرم طبيعت، انسان دوستي ۽ رحمڊلي کيس اجازت نه ڏني ته هو پنهنجي همسفر ساٿيءَ کي بيماريءَ جي حالت ۾ ائين اڪيلو ڇڏي هليو وڃي. انڪري شاھ صاحب ان بيمار فقير سان اتي ترسي پيو ۽ ٻيا فقير پنهنجي راه وٺي هليا ويا. شاھ صاحب جي ڪوششن ۽ دوا درمل سان ڪجهه ڏينهن کان پوءِ اهو بيمار فقير صحتياب ٿيو ۽ هي ٻئي ڇٽا به ساڳي منزل ڏانهن راهي ٿيا ۽ اتي وڃي پهتا. هو ڏانهن اڳ ۾ ويل فقير اتفاق سان رستو پڙجي ويا هئا

۽ اهي شاه صاحب کان پوءِ اچي پهتا. هن جو شاه صاحب ۽ پنهنجي ساٿيءَ کي اڳ ۾ اتي موجود ڏٺو ته ڏاڍا شرمسار ٿيا ۽ آئينده لاءِ واعدو ڪيائون ته ائين رستي ۾ پنهنجي ڪنهن به ساٿيءَ کي بيماريءَ جي حالت ۾ اڪيلو نه ڇڏيندا. شاه صاحب جي رحمڌيءَ جي ڪري بيمار فقير به صحتياب ٿي منزل تي پهتو ته سنڀالين مان هڪ غلط رسم به ختم ٿي وئي. هڪ ڀيري پٽ شاه تي شاه صاحب پنهنجي مريدن خادم ۽ فقيرن سان ڪچهريءَ ۾ ويٺو هو. ڀرسان هڪ فقير ڳئون ڏهن جي ڪوشش ڪري رهيو هو. ڳئون جو گابو کير ڏانهن لاءِ وس ڪري رهيو هو. شاه صاحب کان اهو ڏٺو ته ٿيو ۽ هن فقير کان گابي کي پري رکڻ جو سبب پڇيو. فقير وراڻيو ته سائين! هي گابو سمورو کير پي ويندو. ان تي شاه صاحب چيس ته ابا! حق ته انهيءَ جو آهي. پوءِ شاه صاحب پاڻ اٿي گابو کوليو ۽ اهڙيءَ طرح بڪايل گابي کي ماءُ جو کير نصيب ٿيو.

شاه لطيف ۾ جي عبادت ۽ رياضت

ڳالهه ٿا ڪن ته شاه صاحب ننڍپڻ کان ئي ٻين ٻارن کان جداري طبيعت جو مالڪ هو. هن جي تار ننڍي هوندي کان ئي رب سان جڙيل هئي. ننڍي هوندي اڪيلو جهنگ ۾ هليو ويندو هو ۽ ڪنهن وٽ جي پور ۾ ويهي الله تعاليٰ سان لڳائي ڏينهن جا ڏينهن ويٺو هوندو هو. جهر جهنگ ۽ جبلن جو ڏکيو

سفر به خالق جي صناعي ۽ قدرت جو مشاهدو ڪرڻ لاءِ اختيار ڪندو هو. پٽ شاه وسائڻ کان پوءِ ته باقائده رياضت ۽ عبادت ۾ مشغول رهندو هو. پٽ شاه واري مسجد ۾ پنج ئي وقت جماعت سان نماز پڙهندو هو. رمضان شريف جا سمورا روزا رکندو هو. تسبيح به باقائده پڙهندو رهندو هو. مذهب ڏانهن سندس لاڙي جو ان ڳالهه مان اندازو لڳائي سگهجي ٿو ته هن مسجد پنهنجن هٿن سان جوڙي ۽ ٻين فقيرن سان گڏجي پاڻ اتي پورهيو ڪيو. مطلب ته شاه صاحب هڪ عابد ۽ زاهد الله لوڪ هو. هن جو دين ۾ پيدا ٿيل فرقن سان ڪوبه تعلق ڪونه هوندو هو. ان جو اظهار هو بار بار ڪري چڪو هو ته نه مان سني آهيان ۽ نه مان شيعو آهيان، ڇاڪاڻ ته اهي سني شيعا پوءِ جي پيداوار آهن. انهيءَ فرقي بازيءَ کي هو ننڍيندو رهندو هو ۽ گهڻن فرقن تي هلڻ وارن کي هو گمراهه سڏيندو هو. تڏهن ته چيائين، ”واتن ويهه ٿيون، ڪه ڄاڻان ڪيهي ويا“ شاه صاحب پڪو توحيد پرست ۽ دين جي ڄاڻ رکندڙ هڪ عابد ۽ زاهد شخص هو. هو الله جي رسول صه، سندس آل ۽ اصحابي سڳورن سان محبت رکندڙ نيڪ دل انسان هو.

شاه لطيف جي رسالي مان

منتخب اشعار

سر ڪلياڻ

اول الله عليہ عالم جو ڌڻي،
 قادر پنهنجي قدرت سين قائم آه قديم،
 والي واحد وحده رازق رب رحيم،
 سو ساراهه سچو ڌڻي چئي حمد حڪيم،
 ڪري پاڻ ڪريم، جوڙون جوڙ جهان جي،

جوڙي جوڙ جهان جي جڏهن جوڙيائين،
 خاوند خاص خلقي محمد مڪائين،
 ڪلمو تنهن ڪريم تي چٽو چاڀائين،
 انا مولاڪ وانت محبوبي اِيءِ اتائين،
 ڏکي ڏنائين، پئي سرانئون سييد جي.

جوڙي جوڙ جهان جي پاڻ ڪيائين پروار،
 حامي هادي هاشمي سردارين سردار،
 سنهين صحابن ست یر منجهه مسجد مٿيادار،
 چارئي چڱا چوڌار، هئا هيڪاندا حبيب سين.

وحدہ لاشريڪ لہ چئي چونديو آءُ،
فرض واجب سنتون تنئون ترڪ مر پاءُ،
توبہہ سندي تسبيح پڙهڻ سان پڄاءُ،
نگا پنهنجي نفس کي ڪا سنئين راھ سونہاءُ،
تہ سندي دوزخ باھ، تو اوڏيائي نہ اچي،

اگهي اگهائي رنج پرين کي رسبو،
چڪير چڱائي، سوريءَ جي سيج تان،

سوري سينگاري اصل عاشقن کي،
لڏيا ڪين لطيف چئي ٿيا نيزي نظاري،
ڪوٺيو ڪاري، اٿيو چاڙهي اُن کي،

سوريءَ سڏ ٿيو ڪا هلندي جيڏيون،
وڃڻ تن پيو، نالو نينهن ڳنهن جي،

ڪاتي نڪي مر ٿئي مر منيائي هو،
مان ورنه هو، مون پرينءَ جا هٿڙا،

عاشق زهر پياڪ وه ڏسي وهن گهڻو،
ڪڙي ۽ قاتل جا هميشه هيراڪ،
لڳن لنو لطيف چئي فنا ڪيا فسراق،
توڙي چڪن چاڪ، تہ به آه نہ سلن عام کي،

سٽڙيا شراب جون ڪوه پچارون ڪن،
جڏي ڪات ڪالڻ ڪڍيا ته موٽيو پوءِ وڃن،
پڪون سي پيئن، سر جني جا ست ڀر.

سـر جدا ڌڙ ڌار دوڳ جنين جا ديگ ڀر،
سي مرڪن پچار، حاضر جن جي هٿ ڀر.

پريان سنڊي پار جي مڙئي مٺائي،
ڪانهي ڪڙائي، چڪين جي ڇت ڪري.

تو جنين جي تات تن پڻ آهي تنهنجي،
فاڌ ڪروني اڌ ڪر ڪم آي پروڙج بات،
هٿ ڪانهي ڪڙ وات، پڇڻ پر پرين جي.

سويمن ڪلياڻ

تون حبيب تون طبيب تون دردن جي دوا،
جانب منهنجي جيءَ ڀر آزار جا انواع،
صاحب ڏي شفا ميان مريضن کي.

اگهائي سگها ٿيا جي ويٺا وٽ ويڃن،
ترسي طبيبن چمڻي هوند چڱا ڪيا.

ويج م ٻڪي ڏني الا چڱي م تيان،
سڄن مان اچي، ڪر لاهوني ڪڏهن.

ڪنيس ڪوڄن تن طبيب نه گڏيا،
ڏيئي ڏنڀ ڏڏن، پاتان ڏيل ڏڪوئيو.

پتنگن پهم ڪيو مڙيا مڙي مڇ،
پسي لهر نه لڇيا مڙيا مڙي مڇ،
سندا ڳچين ڳچ وڃارن وڃائيڪا.

ٻاريو اجهائين پرين اجهايو ٻارين،
مون کي ٿا ماري، ٿا لهارن جا.

ساست ساريئون الف جنهن جي اڳ پر،
لامقصود في الدارين ان پراتائون،
سگر سونائون ٿيا رسيلا رحمان سين.

ٿيا رسيلا رحمان سين سگر سونهن جن،
آئيون تنين کي واڏايون وصل جون.

عاشق عزرايل پيا مڙئي سڏيا،
منجهان سڪ سبيل لعنتي لال ٿيو.

اڪر پڙهه الف جو ورق سڀ وسار،
اندر تون آجار پنا پڙهندين ڪيترا.

ڪوڙين ڪتابن ۾ حرف مڙيوئي هيڪ،
جي تون نظر نڪ ته بسم الله ئي بس ٿي.

احمد احد پاڻ ۾ وڃان ميم فرق،
آهي مستغرق عالم انهيءَ ڳالهه ۾.

پاڻي کان ڪمان ۾ ميان مارم م مون،
مون ۾ آهي تون متان تنهنجو ئي توکي لڳي.

عاشق الله وير وتار نه وسري،
آه ڪريندي ساهه ڪڏهن ويندن نڪري.

عاشق آرام ڪڏهن تان ڪونه ڪيو،
طعني ڪيا تمام حبيبائي هڪڙي.

اڃا تو منجهان ڪڪ چٽي رت نڪري،
منهن ۾ محبوبين جا ڪيئن جهليندس گهاءَ،
سوتون ڪڇاڙيا، سڪڻ جون سڌون ڪرين.

جي پياري پاڻ ته ڪرهو ٿي پاڻي پيئن،
اڳي ان نياڻ ان ڪوٺبو ڪونه گهري.

نمي ڪمي نهار تون ڏمر وڏو ڏک،
صبر ۾ سڀ سک جي سنواري تون سمجهين.

ڪم ڪمندن ڪٽييو هارايو هوڏن،
چڪيو نه چوندن، هو جا ساءِ صبر جو.

هو چوني تون م چٽو واتان ورائي،
اڳ اڳرائي جو ڪري خطا سو ڪائي،
پاند ۾ پائي ويو ڪيني وارو ڪين ڪي.

سرڪنياٽ

پائي آهين پرين پلائي پانهنجي
سڀاجها سر چڙهيو ڏوراپو نه ڏين،
مان ڏي مڏيون ٿين سڄڻ سچاين ۾.

چنڊ ته تنهنجي ذات پاڙيان نه پرين سين،
تون اچو منجهه رات سڄڻ نت سوجهرو.

سهسين سسجن اڀري چوراسي چنڊن،
بالله ريءَ پرين، سڀ اونڌاهي پانٿيمان.

ناسيندي نگاهه پهرين ڪڇ پرينءَ ڏي،
احوال عساجزن جا آ ڪڇ لڳ الله،
روز نهارن راهه، اڪيون اوهاه جي آسري.

ڪر ها ڪس سر ڇڏو ڪ وڌندي پء،
منهنجو هلڻ اُتھين جت جانب جي جاء،
توڪي چندن چاريان پيو وڳ لائي ڪاء،
ائين اُن اُٺاء جئن هونديءَ رات هتي مڙون.

چانگي چئي چڪياس مٿس اڪ نه آلهي،
جنهن ول گهڻا وهائيا اُن سين آر لڳياس،
چوڌاري چندن وڻ بچي پوڄ پيئاس،
راڙي رت ڪياس هن ڪڏا توري ڪر هي.

تو نير پائي جان مون هيٺڙو جهليو،
وٺڙو چنائي پوئينءَ رات پرينءَ ڏي.

نونير ڏهه ڏاوڻيون پٺ پٺ پيئاس،
جڏهن سڄڻ ياد پيئاس چرڪ چنائين هيڪڙي.

سوسرو پراڳ

مان پچني سسهرين چٽا لاهه م چو،
انهن جا امير ڪڻ ته خالي نه ٿئين.

ڪاٺو ڪمايوم موتي مون نه وڻجڻا،
سسهي جو سسند چوي وڪرو هايوم،
اوچتسو آيوم جو سسودو صرافن جو.

ڪڇ ڪماير ڪوڙ پڳم عهد الله جا،
 پيڇو جو پاپن جو چوٽيءَ تائين چور،
 معلوم اٿئي مذڪور ڳوڙها انهيءَ ڳالهه جو.

ڪوڙ ڪماءَ ۾ ڪڇ اُٿي اور الله سين،
 ڪڍ تون دغا دل مان صاحب وڻي سچ،
 محبت سندو من ۾ ماڻڪ ٻارج مڇ،
 ان پر اٿي اڇ، ته سودو ٿئي ٿي سڦرو.

جيڪي منجهه جهان، سو تاريءَ تڳي تنهنجي،
 لطف جي لطيف چئي، تو وٽ ڪمي ڪانه،
 عدل چٽان آءُ نه، ڪو ڦيرو ڪڇ فضل جو.

ماڻڪ سڌ هٿان پيٽيءَ ۾ پرزا ٿيو،
 سڄو تان سيد چوي لهي لڪ سوا،
 پيڳي پڇاڻا، پد مان پري ٿيو.

تانگهي ۾ تائي پڌ پنهنجو ترهو،
 اونهي ۾ اُٿي، ڪونه ڏيندءِ ڪو پيسو.

سوساموندي

پڳهه پاسي گهار آيل ساموندين جي،
 وجهي جيءَ جناجا، جمر وڃين اوھري.

اڄ پسن واپسون ڪن وٽجارا وڃن جون،
انئي پهرائن، سميو ڪنهن سفر جو.

مون اُپي تڙ وٽ پرينءَ پڳهه چوڙيا،
ڪامون ۾ گهٽ، نه ته سڄڻ سباجها گهڻو.

پران مان پڄان بندر مون ڏور ٿيا،
نه مون هڙ نه هنج ڪي جو آءُ چئي چڙهان،
انين ڪڇ پاڻي جنهن ۾ پرينءَ ملان،
ڪارون ٿي ڪريان، توڊر اُپي ناکڻا.

سو سھڻي

وٽن ويندا ڪانگ وڃين ٿي ويلا ڪري،
گهڙي گهڙو هٿ ڪري سٺي سانجهيءَ ٻانگ،
سيئي ڏوندي سانگ، جتي ساهڙ سپريس.

ڪنڌيءَ اُپيون ڪيتريون ساهڙ ساهڙ ڪن،
ڪني سانگو ساهه جو ڪي گهوريس ڪيو گهڙن،
ساهڙ سندو تن، گها گهاڻي گهڙن جي.

گهڙو پڳو ته گهوريو آسرو م لاهيج،
لاتقنطو من رحمة الله ترهي ان تربج،
حبیبائي هيچ، پسین منهن ميهار جو.

پڇن جي ميهار کي پڇي تن ميهار،
ترهو تنهن تار، عشق جنهن کي اُڪرو.

دهشت دم درياهه پر جت تڪيون توارون،
منهنجيون مان ميهار کي پهچن پڪارون،
لهه ساهڙ سنڀارون، ته لهرن لوڏي نه مران.

گهرياسي چڙهيا ائين اٿيئي،
مئي مٽي مهراڻ پر پئو تهو ڏيئي،
ته مهار مليئي، سنڀوڙو سيڻاهه سين.

جاهڙ اندر جيءَ ساهڙ ڏني ساهه کي،
ساهڙ چڙي نه ساهه جي ساهڙ ساهريءَ،
ساهڙ مير سمج ته ساهڙ چڙي ساهه جي.

ڪاري رات ڪچو گهڙو اٿيئه اونڌاهي،
چنڊ نالو ناه ڪو درياهه ڌم لائي،
ساهڙ ڪارڻ سو هڻي آڏيءَ اٿي آئي،
اي ڪم الاهي نا ته ڪنن پر ڪير گهري.

ساهڙ ڌاران سو هڻي اڏوتي آهي،
ڪنڊيون جوڪاهي پاسي تنهن پاڪ ٿئي.

جان جان هڻي جيئڻري ورچي نه ويئي،
وڃي پئون پيئي، سڪندي کي سڄڻين.

سجی ساری واریون ڪوهه ڪر سڏو ڏم،
ڪاری راب ڪنن مراهه ڪاٺپارن ڪر،
هيءُ هنڌو ۽ حر گهرويو محبت منهار نان.

سر سسئيءَ آبري

اول آخر آهه هلن منهنجو هوت ڏي،
پورهيو سڏو پورهيتن والي ڪي مر وڃاءِ،
سو مون ٿورو لاءِ، جئن جيئري ملان جت ڪي.

وڏا ون وٽڪار جا جت نانگ سڄي نيلا،
اتي عبداللطيف چئي ڪبا هيڪلن حبلا،
جت ڪڙم نه قبيلن، اُت رهبر رسع راه مر.

وڃين ڇو وٽڪار هت نه ڳولهيون هوت ڪي،
لڪو ڪين لطيف جوي بارو ڇو بي پار،
ٿي ٿئي پٽ سڏو پرت پنهور سس پڙ،
بابو سڀن بهار نه تو مڏرو دوست جو.

اچي عمرائيل سڏي حاڳائي سسئي،
تي ڊوڙائي دسل ته پنهور ماڻهو موڪلبو.

منڪر ۽ مڪبر ڪي حدن ڏٺائين،
اڳيان اُٿي ان ڪي پنهور پڇيائين،
ادا اهائين ڪو ويو ساڻ سڄن جو.

ناھ جميعت جان کي هوت پڄاڻا هير،
ساجن کارڻ سير وڙيندس وندر جا.

سر معذوري

سڀ ننگيون ٿي نڪرو لالچ ڇڏي لوپ،
سپيربان سين سوپ، ننڍون ڪندي نه ٿئي.

مري جيءُ ته مائينن جانب جو جمال،
ٿئين هوند حلال جي پنڌ اهائي پارئين،
جيڻا اڳي جي جيا جڳ جڳ سي جيئن،
اهي موتي ڪين مرن مرڻا اڳي جي مئا.

هڻين پيرين مونڙين هلج سان هنئين،
عشق آريءَ ڄام جو نپاهاهي نئين.
جان جان ٿي جيئن، تان پاڙج ڪوم پنهور سين.

وڍيل ٿي وايون ڪري ڪٺل ڪوڪاري،
هن پڻ پانهنجا ساريا، هيءُ هنجون هڏن لاءِ هاري.

آءُ نه گڏي پريسءَ کي تسورا ڏينهن ٿيا،
راتين روز ويا عجب آريءَ ڄام ري.

سودي ساي

منيس جهل مهار ڪنيس ڪاهه م ڪر هو،
مون نمائيءَ جي تجهري پيرو ڪج پتار،
ساجن توهان ڌار، ڏنم ڏينهن قيام جو.

ڏاڳهن ڏيرن ڏونگرن ڏڪن آءُ ڏڏي،
پڇان پير پنهوءَ جا وجهان وڪ وڏي،
لڪي آءُ لڏي، نات پتن پنڌ ڪبر ڪري.

اڳي اُت رڙن مون پيري ماڻ ٿي،
پلائيندي پاڻ ۾ ڪڇيو ڪين ڪئن،
ڪا جا مار مئن، هن پن هئي سين.

ڌريائين ڌاريا مٽه مٽيءَ جا نه ٿيا،
مڏي ڏيرن من ۾ آءُ ڪليو ڪسڪاريان،
صبح ٿي ساريان، ته اُت نه اوطاقن م.

اُت ويري اونار ويري، ويري ٿڌم ڏير،
چوٿون ويري واءُ ٿيو جنهن لڏنا پنهو پير،
پنجو ويري سج ٿيو جنهن آلهي ڪني اوڀر،
ڇهون ويري چپر ٿيو جنهن سنواڻ نه ڪيا سير،
ستون ويري چنڊ ٿيو جو ڪڙيو نه وڏي وير،
واهيڙي جي وير، چليون ڪيان چيرين.

الله ڪارڻ اونڀيا ڪرھام ڪاھيو،
جانب جڏي جيءَ جو آ ڳانڍاپو آھيو،
لاڳاپا لاهيو، مٿان منھنجو سڀرين.

ڪيچان اوري ڪيتريون معذوريون ميون،
واٽون ويھ ٿيون ڪھ جاٿان ڪيھيءَ وبا؟

ڪيچان آيو قافلو پليرو پايان،
پٺي جا پيرون جي لڱن ڪي لايان،
چنبيلي چايان، جي مون نيو پاڻ سين،

ڪرڙا ڏونگر ڪھ گھڻي جت واٽن تي واري،
آڏا لڪ لطيف چڻي جت بر سڄھن باري،
جا منزلن ماري سا قادر ڪيچ رسائين.

سرڪوھياري

غافل غفلت چوڙ تون ڪيئن اٿاسي اوجھرين،
چپاٽا چڙھي ويا وڃي پھتـا توڙ،
نيٺين ننڊ اڪوڙ، جھ ورن ۾ واڪا ڪرين.

جيھي جي تيھي تہ بہ ٻانھي ٻاروچن جي،
حجت هوت پنھوءَ سين مون ڪميٽيءَ ڪيھي،
اصل آريءَ چام جي پلءُ آءُ پيئـئي،
ھوءَ جا پائن پير ۾ تنھن جتيءَ نہ جيھي،
وساري ويھي تن ڪيچن ڪي ڪيئن وھان.

حقيقت هن حال جي ظاھر ڪريان ڌري،
لڳي مان مرن کي ڏونگر پون ڌري،
وڃڻ وٺ پري اوڀر ايسري ڪين ڪي.

سر حسيني

پيٺر هن پٺپور ۾ گهايل ٿي گهاربان،
سڄڻ جي سانگ ويا سيئي ٿي ساربان،
سي ڪيئن وساربان جي وٽا مون واٽ ٿيا.

پڇڻ سي پسن جڏهن تڏهن پرين ڪي،
ڏوريندي ڏسن اڳڻ عـجـيـن جا.

ڪٽي لاءِ ڪاٺي رکيو پرت پنھوءِ سين،
سهيو سڪيو چنڊڙو وڌي چيري ۾ ڄاڻي،
توسين هاڃو هوتاڻي صباح ڪندا سسئي.

حسيني حسين لاءِ بيبيءَ پاڻ چئي،
تهان پوءِ ٿئي خبر بي خلق کي.

سو ليل چنيسر

داغ تنهنجو دائما ماري معذورين،
سائينء ڪارڻ سپرين وڃي مر ڏورين،
آءُ تو حضورين مٿيو وجهان مڃ ۾.

مٿيو وجهان مڃ هائيءَ هٿان هار،
پري جي ڀتار، ته ميرياڻي مان ل هان.

چنيسر جي ڀت ۾ ڪين جو اڳ هيو،
تهان پوءِ ٿيو مٿي تي ئي مامرو،

ڏاهي هيس ڏيهه ۾ سرتين منجهه سڄاڻ،
ڪا جا پييم ڪاڻ، جن منهن مٿاهون نه ڪٿان.

جي ليلائي نه لهين ته پڻ ليلائي،
آسرو مر لاهيڃ، سڄڻ باجهيندڙ گهڻو.

سرمومل راڻو

مومل ناهين ميندرو توڻي منجهه نصيب،
مونکي مون حبيب طعنوڻي تنهنجو.

شمع ٻاريندي شب پره ٻاڪون ڪڍيون،
 موت مران ٿي ميندرا راڻا ڪارڻ رب،
 تنهنجي تات طلب ڪانگ اڏايم ڪاڪ جا.

ڪٿين ڪر موڙيا ٿيڙو اُڀا ٿيئي،
 راڻو رات نه آڻيو ويل ٿري ويئي،
 ڪو سا ڪاڻي، راتڙي جا پرين ري پيئي،
 مونکي ڏن ڏيئي، وڃي ڊوليو ڏت قرار ٻو.

وٺيو وڃ وٽ ڪنڌر ڦيرج ڪيڏهن،
 لوڻي ڦير لپاٽ لڳند شاهه لطيف چئي.

ڪنڌر ڦيرج ڪيڏهن وٺيو وڃ راه،
 اڄ ڪ سنجھ صبح نيئي ڌريند ڏوڙ ڀر.

رس ۾ رسڻ گهوڙو ڇڏ راڻا رٻڙائي،
 منهنجي مٿ ميندرا غافل اڳلائي،
 لپيٽيڃ لطيف چئي ڪامل ڪچائي،
 ڪر معاف مدائي ته سوڍا سڪياڻي ٿيان.

ڪيڏانهن ڪاهيان ڪرھو چوڏس چٽائو،
 منجهن ڪاڪ ڪڪوري منجهن لڊائو،
 راڻو ۽ راڻوريءَ راڻي پيو ناه ڪو.

سومارئي

الست بربڪم جڏهن ڪن پيسوم،
قالو بلي قلب سين تڏهن تن چيسوم،
تنهن وير ڪيسوم، وچن ويڙهيچن سين.

عمر اڃا ڪپڙا ڪاٺياريون ڪيئن ڪن،
جنين جا ٿرن ۾ ور ٿا ويڻ سهن،
هوءِ جي حق پيچن سي ڪيئن ستيون سومرا.

منڊا ڌوءِ نه مارئي محلين مارنشان ڌار،
پايو ميت ملير ريءَ، منڌ نه ويڙهي وار،
جا هتيجن هار، سا ڪين وهندي ڪوٽ ۾.

سونهن وڃاير سومرا ميرو منهن ٿيسوم،
وڃڻ تن پيسوم جت هلڻ ناه حسن ريءَ.

واجهائي وطن کي ساري ڏيان ساهه،
هيءُ سر ساڻيهه سامهون منهنجو نج ميان،
مقا مياڻي مارئين وڃي ٿس ٿيان،
مياڻي جيان جي وڃي مڙهه ملير ڏي.

اٿس ڪي چارهيڻ ڏت ڏهاڙي سومرا،
 سٿا ڪيو سيد چوي سائون سڪائين،
 منجهان لنڊ لطيف چوي چاٽر ڪيو چارهيڻ،
 پلاءِ نه پاڙين عمر آراڙيءَ سين.

سنهيءَ سٺيءَ سببو مون ماروءَ سين ساهه،
 ويٺي ساريان سومرا ڪولاڙا ۽ گاهه،
 هنيو منهنجو هٿ ٿيو، هٿ مٽي ۽ ماهه،
 پکن منجهه پساهه قالب آهي ڪوٽ ۾.

مر ڪي روءِ مر رڙ ڪي، مر ڪي هنجون هار،
 جهڙا اچن ڏينھڙا تھڙا ويٺي گھار،
 ڏکن پٺيان سڪڙا سگھا ٿين سنگھار،
 لڏا لوه لطيف چوي پروڙج پنوهار،
 پيڙيون نيٺي بار توتان بند بدا ٿيو.

سرڪاموڏ

تون سمو آءُ گندري مون ۾ عيبن جو،
 پسي راڻن روءِ مٿان ماڱر مٽئين.

تون سمو آءُ گندري مون ۾ عيب اپار،
 پسي لڏا لغار مٿان ماڱر مٽئين.

تون سمو آءُ گندري مون ۾ عين ڪوڙ،
پسي ڪڪي ڪوڙ متان ماڱر مٽئين.

تون سمو آءُ گندري مون ۾ عين ويه،
پسي مٽڪي ڏي، متان ماڱر مٽئين.

تون سمون آءُ گندري مون ۾ عين لڪ،
هن منهنجي حال جي توکي سڀ پرڪ،
ڪارڻ رب الڪ متان ماڱر مٽئين.

سر گهاٽو

ڪالهه ڪلاچيءَ ويا گهاٽو ڪري گهور،
مادرا ملاحن جا ويٺي سهان سور،
مون کي ڪري ملور اونهي ويا اوھري.

کلي جا ڪيڪاريان تان ساڻي سنگ نه ڪن،
واريو وھت وڃن، ڪن سڀاڳن سامھان.

جيئن جھڳا پائين جھول ۾ اينءِ نه مرن مڇ،
سڀر ڌار سمنڊ جا، ڪي راتون رڳيون رڇ،
هي چارون ۽ ڇڇ، اڃا اوڙاه اڳيائون ٿيو.

سر سورت

الله جي آس ڪري هليو هٽائين،
چارڻ ٻڌا چنگ کي جهوڙا ۽ جهائين،
ڏولي راءِ ڏياچ جي ڏوريون ڏٺائين،
وينتي واحد در، تنهن دم ڪيائين
چي، سڃاها سائين! راءِ ربحهائين راڳ سين.

سر مڱي سر گهري، سر ري ٿئي نه صلاح،
غريبنئون نه گذري ٿو ماري مير ملاح،
نايو نوابن جا ٿو سوريو ڪڍي ساه،
خالق سنجھه صباح، ڪونه ڇڏيندو ڪٿين.

ٿيئي پرچئا پاڻ ۾، تند ڪٽارو ڪنڌ
ته جهوئي ناه ڪي جو تو چارڻ ڪيو پٽ،
ايءُ شڪر الحمد جيئن مٿو گهريو مڱا.

ڪنجهي ڪيـرت ڪينرو واجو ولاسي،
هنئي تند حضور ۾، تنهن پارس پيرائي،
ڏسنديئي ڏياچ کي ظاهر ٿيو ذاتي،
ڪڍي تنهن کاتي، وڏو ڪرت ڪپار ۾.

گل چنو گرنار جو پٿڻ ٿيو پٿڻ،
 سهسين سورن جهڙيون، اڀيون اوسارين،
 چوٽا چارڻ هٿ ۾، سر سينگارڻو ڏين
 ناريون ناڏ ڪرين، راجا رات رمگيو.

سر ڪيڏارو

ڏٺو محرم ماه سنڪو شهزادن ٿيو
 ڄاڻي هڪ الله پاڻ وٺنديون جو ڪري

محرم موٽي آيو موٽيا تان نه امير،
 مديني جا مير، ڏاترا مون ڏيکارئين.

سختي شهادت جي نسوروئي ناز،
 رند پروڙن راز، قضيو ڪربلا جو.

ڪامل ڪربلا ۾ آيا جنگ جوان
 ڌرتي ڏهي لرزي ٿر ٿليا آسمان
 ڪرھ هٿي ڪانه، هو نظارو نينهن جو

ڪربلا جي پٿر ۾ خيما کوڙيائون،
 جهيڙو يزد سامهون جنبي جوڙيائون،
 منهن نه موڙيائون، پسي تاءِ ترار جو.

دوست ڪهائي دادلا محب مارائي،
خاصن خبلن کي سختون سهائي،
الله الصمد بي نياز سا ڪري جا چاهي،
انهيءَ منجهه آهي ڪا اونهي ڳالهه اسرار جي.

گهوڙن ۽ گهوٽن جيئن تورا ڏينھڙا
ڪڏهن منجهه ڪوٽن ڪڏهن راهي رڻ جا

ڪانڌ ڪلارين ڪپڙين ورا وناهيو آءُ،
جت سانگين جي ست وهي، ات وڪ وڌندي پاءُ،
تان تان پٽه ۾ پانءُ، جان جان لونڌين نه چڙهين.

ڪوفين ڪاغذ لڪڻو وچ وجهي الله،
اسين تابع تنهنجا تون اسان جو شاهه،
هڪر هيڏي آءُ، ته تخت تابيني تنهنجي.

حر هلي آنيو مانجهي مردانو،
آهيان عاشق آڳ جو پتنگ پروانو،
من راضي ٿئي رسول رب جو، نبي مونانو،
هي سر سڄا، گهوٽ! مٿان ئي گهوربان.

ڏاڙهيءَ رت ريباس ڏند نه ڏاڙهونءِ گل جيئن،
چوڏهينءَ ماه جند جيئن، پڙ ۾ پا ڳڙيباس،
ميڙي ۾ محمد جي، مر مرڪي ماس،
تنهن سوره کي شاباس، جو مٿي پڙ پڙا ٿئي.

حسن مير حسين جو جن نه هينئر جي جار،
خالق رب جبار، ڪين مڙهندو تن ڪي.

سو سارنگ

اڄ پن اتر پار ڏي ڪڪر ٿو ڪري،
روضي پاڪ رسول جي پلٽيو پٽ پري،
وڃن ساڻ وري ته سنگهارن سک ٿئي.

سارنگ سار لهيج الله لڳ اڃين جي،
پاڻي پوڄ پٽن ۾ ارزان ان ڪريج،
وطن وسائيج ته سنگهارن سک ٿئي.

محب منهنجا سڀرين آئينده الله،
توڪي ساري ساه، اڪنڊيو آهون ڪري.
حڪم ٿيو بادل ڪي ته سارنگ ساڻ ڪجن،
وڃون وسڻ آئينون ته ته مينهن ٿمن،
جن مهانگو لهي ميڙيو سي، ٿا هٿ هٿن،
پنجن منجهان پنڌرهن، اينءِ ٿا ورق ورن،
ڏڪاريا ڏيهن مان شل موذي سڀ مرن،
وري وڏي وس جون ڪيون ڳالهائون ڳنوارن،
سيد چوي سڀين، آه توه تنهنجي آسرو.

سر آسا

لوچان ٿي لاحد ۾ هاديءَ لھان نہ حد،
سپيريٻان جي سونھن جو نڪو قد نہ مد،
ھت سڪڻ بي عدد، ھت پرينءَ پروا ناھ ڪا.

نڪا ابتدا عېد جي نڪا انتها،
سي وڃڻ کي ويا، جن نہ سڃاتو سپرين.

ھٿن سين ھاڃ ڪر نيٽن سين ٺھار،
اُڀا اڱڻا پار، پس پنھنجا سپرين.

ان پر نہ ايمان جئن ڪلمي گو ڪو نائين،
دغا تنھنجي دل ۾ شرڪ ۽ شيطان،
منھن ۾ مسلمان، اندر آذر آھڻين.

منھن تہ موسيٰ جھڙو عادت ۾ ابليس،
اھڙو خام خبيث، ڪڍي ڪوہ نہ ڇڏين.

منھن تہ موسيٰ جھڙو سیرت شيطاني،
بازي بيرانني، ڪڍي ڪوہ نہ ڇڏين.

مون کي مون پرين ٻڌي وڌو تار پر،
اُڀا اينءِ چون- مڃڻ پاند پمائين.

تن تسبيح من مڻيو دل دنورو جن،
تندون جي طلب جون وحدت سر وڃن،
وحده لاشرڪ له اهو راڳ رڳن،
سي ستائي جاڳن، ننڊ عبادت ان جي.

سر وپ

نهائينءِ کان نينهن سک منهنجا سپرين،
سڙي سارو ڏينهن، ٻاهر ٻاڦ نه نڪري.

نيڻ نهائينءِ جا ستي لوڪ ڏکيان،
اُجهاميرو ٻران توکي ساريو سپرين.

سر ڪاهوڙي

مون سي ڏٺا ماءُ! جنين ڏٺو پرينءِ کي،
هڪري نه سگهان ڪا، انهن سنڌي ڳالهڙي.

ڪاري رات اچو ڏيهه ايءُ صفتا نور،
جتي پرين حضور-تتي رنگ نه روپ ڪو.

سر بروو سنڌي

ڇاڪي وڃئسو ڇو پيلي ٿئين ٻين جو،
وٺ ڪنجڪ ڪريم جي جڳ جو والي جو،
سو ڪو هوندو سو، جنهن جو عشق الله سين.

يار سڏائي سڀڪو جاني زباني،
آهي آساني، ڪم پئي ٿي ڪل پوي.

ناز منجهان نڪري جڏهن ڀرين ڪري ٿو پنڌ،
پون پڻ بسم الله چئي راه چمين ٿي رند،
اُٻيون گهڻي ادب سين حورون حيرت هنڌ،
سائينءَ جو سو ڳند، ساڃن سڀنيان سو هڻو.

دل جو دلبر هڪڙو گهڻا تان نه ڪجن،
دل ڀي ڏجي هڪ کي توڙي سڄو سڪن،
سي چلولا چنجن، جي در در لائڻ دوسني.

سر راهڪلي

ڪيم ڪاپڙين جي پهريون ڏينهن پروڙ،
سدائين سيد چوي هون سناسي ۾ سور،
جوڳي سان ضرور لڪا پيڻ لوڪ ۾.

ويهي ويراڳن جو ٻئي ڏينهن ٻڌم حال،
تن جا ڏاڃا ڌوڙ پڪلڻا جا ڳوٺا زوال،
ان ڄاڻي جڻائون ڇڏيون ڇوٽا چڱي چال،
ويچارا وجود جي، ڪنهن سان ڪن نه ڳالهه،
نانگا ٿيا نهال، لڪا پڻ لوڪ ۾.

ٿئين ڏينهن ٽمڪائين دونهيون دائرن ۾،
ميٽرو ڪرڇ ڪاٺيون جوڳي جلائين،
سنديون ڪامن خبرون آديسن آهين،
ڳجهه نه ڳالهائين، لڪا پڻ لوڪ ۾.

چوٿين ڏينهن چوگان ۾ ڪنهن جنهن پيهه پيا،
وهر پريان جي وڍيا تن ۾ ڪوڙ ڪها،
اندر آديسن ڪي اچن جوش جهلا،
سامي سون ٿيا لڪا پڻ لوڪ ۾.

پنجين ڏينهن پئي ڪنهن جنهن پور پچائيا،
اندر آديسين ڪي سورن شاخ ڪئي،
محبت جي ميدان ۾ لاشڪ پيا لهي،
اُن ڪي ساري رات سيد چوي گوندر ۾ گئي،
ڪريو سين سهي، لڪا پڻ لوڪ ۾.

ڇهين ڏينهن چڻي پيا ڪنهن پريان ۾،
اندر آديسين ڪي ڌريائين ڌڏڻي،
پري سنهارا ڪيا ڪانئين آگ ڪئي،
پنيو پنج ڪڍي-لڪا پڻ لوڪ ۾.

سستين ڏينهن سيد چوي ڏاڇا ڏوتائون ،
 اُڀي الڪ سامهون پانهون ٻڌائون ،
 روح پنهنجو رام سين، پر پر پوتائون،
 وڏي ڪنهن ولات جا اُهڻج آندائون ،
 ڪٿيو ڪڍائون، لڪا پٿن لوڪ پر.

انين ڏينهن اُڀي ويا جوڳي جاءِ بجاءِ
 سا پر سامي سڪيا اڃا پر جوڳ جڳاءِ
 وير وٽار وجود ۾ الله انهن کي آهه ،
 ڪنهن ڪنهن ڪمائيءَ لاءِ، لڪا پٿن لوڪ پر .

نائين ڏينهن نيٺاڻ اوجاڳي اُجاريا ،
 سڀا جهي پاڇهه ڪئي سڃاڻي سيٺاڻ ،
 جتي نظر ناٿ جو، اُتي اوتاران ،
 اهي اهڃاڻاڻ، لڪا پٿن لوڪ پر

ڏهين ڏينهن ڏک ٿيا، پرينءَ پاڻو هيا پس،
 ورق جو وصال جو سو واري ڪيائون وس ،
 لذائون لطيف چوي، سندو گروءَ گس ،
 جوڳين ڪٿيو جس، لڪا پٿن لوڪ پر.

ڪارهين ڏينهن ڪرم وريو ويراڳن جو.
 جوڳن جا تائون، پنيون هلي ويا حرر،
 دائر جهليو دم، لڪا پٿن لوڪ پر.

ٻارھين ڏينھن پيئي مرادون پنيون،
جوڳي ان جاتا ڪي، ٿي سڪنا سڀني،
سمانا سڀني، جي گر گڏجي آيا.

سر ڪاپائتي

چاٽ پائي چت ۾ سنھو ڪٿيو جن،
تن جو صرافن، دڪو داخل نہ ڪيو.

محبت پائي من ۾، رنڊا روڙيا جن،
تن جو صرافن ان توريون اڳھائيو.

تڪ ونڳي ور گھڻا ڪٿان ڪھاڙو،
ڪاٻي مٿان ڪيٿرو آڻيان اڏارو،
جي ور ڏئي وارو ته سونهان سرتين وچر

جا سنھو نہ سڪي سا مر رنديائي روڙي،
ست تنين جو سڦرو وٺا ترازي توري،
للھي ۽ ٿوري، ويچاريءَ سان وڙ ٿيو.

سر پورب

ڪڍي ڪانگا! توڙيا هنئون ساڻ هٿن،
وڃي ڪاهه ولات ۾ اڳيان عجيبن،
پرين من پڇن ته هيئن قربان ڪير ٿي.

ڪٿو جي ڪانءُ پريان سندي پار جو،
انهيءَ مٿان آءُ، ڪوڙين قرباني ٿيان.

سو ڪانگ ۾ قاصد ڪر، جو سدا ڏوٻي ڏوندي ڪي،
ڪ ڪندو پهچي پيٽ جي، ڪ ويندو دوسن در،
جنهن جي ٻوليائي پر پر، سو نياپا ڏيئي رهيو.

سو ڪارايل

سو پڪي سو پڇرو سو سر، سوئي هنج،
پيهي ڪان پروڙيو مون پنهجو منجهه،
ڏيل جهججو ڏنجهه، سو ماري ٿو منجهه ڦري.

سنهان پانءُ ۾ سڀ، وٺاءُ واسينگن جا،
جنين جي جهڙپ، هاڻي هنڌان ئي نه چري،

سَنها پيانءِ مر سڀ سڪا جي پيٽ،
تني جيءَ جهڙي پيٽ-جنڪن کي جوکو ٿئي.

سو پوياتي

ڏات نه آهي ذات تي جو وهي سولهي،
اريون اڀوجهن جون سسپڙ ڄام سهي،
جوراءِ وٽ رات وهي تنهن جيڪي تان نه ٿئي.

ڏاتار ته تون پيا مڙيوني مڱڻا،
مينهن ته مندائتا وسڻا، سدا وسين تون،
جي گهر اچين مون ته ميريائي مان لهان.

سر ڏهو

مٿو آهين مڇ ٿلهو ٿو ٿوڻا هڻين،
جاتو ڏئي آڇ، تنهن پاڻيءَ پنا ڏينھڙا.

مديني جا گهوٽ سڻ منهنجا سڏڙا،
ڪڇ محمد موت، عاصي تنهنجي آسري.

مديني جا مير سڻ منهنجا سڏڙا،
سڻ تنهنجي سير، تون پار لنگهائين پيڙا.

مديني جا ڌڻي سن منهنجا سڏڙا،
تنهنجي آه ٿي- ٻي ڪنڌي ساريان ڪانه ڪا.

مديني جا شاه سن منهنجا سڏڙا،
ڪارڻ لڳ الله، سگهو رسج سپرين.

مديني جا شير سن منهنجا سڏڙا،
پر مبارڪ پير-عاصي تنهنجي آسري.

مديني جا چار، سن منهنجا سڏڙا،
آهيان تنهنجي سام-سگهو رسج سير پر.

صاحب تنهنجي صاحبي عجب ڏني مون،
پن پوڙين پاتال پر پاهڻ تارين تون،
جيڪر اچين مون، ته ميرائي مان لھان.

الله جيئن نالو، تيئن مون وڏو آسرو،
خالق تنهن جي ڪاٺ جو پرو پاند نه ڪو،
نالو رب سندنو، رهيو آهر روح پر.

منسو جشن نالو، تئن مون وڏو آسرو،
ڪو در ناه جهوء، مون ٻيا در گهڻا نهاريان.

جيڏو تنهنجو نانءُ پاڇه به تيڏيائي مگا،
ري ٿيپن ري ٿوڻين تون چپر تون چانءِ،
ڪچاڙو ڪهانءِ، توکي معلوم سڀڪا.

ستر ڪر ستر را آڱهاڙي آهيان،
ڊڪين ڊڪن هار ڏيئي پاند پناه جو.

ڪڏهن مڙهه مقام ۾ ڪڏهن ڳاڙهو گهوٽ،
سندو واريءَ ڪوٽ، اڏيو اڏبو ڪيٿرو.

سر بلاول

پيريون پيري پڇ، هي جي منجهان پوربون،
بي در ڪنهن م وڃ، ريءَ هاشميءَ هيڪڙي.

جڪرا جئين شال، تنهنجو ڪنهن مدو م سٿان،
جيئن تون اچين ڪال، نالائق نوازيان.

جهڙ تنهنجي جهپٽا، هزارين حاتم،
ڪو جهن سندا ڪم، ڪامل ريءَ ڪير ڪري.

داتا سندي در تي وڳند ٿي ويندو،
بصر سين بازار ۾ ڪر وائيو جيئو،
دران تنهن پيئو-جت ڪفر ڪين پئي.

وڳند وري آيسو بدوبسي نماز،
جيئن تتر مٿي باز-تئن وڳند سرهان تي.

پٽ ڏٺيءَ جون وائيون / ڪافيون

(۱)

لا اله الا الله مون کي درسن يار ڪرائيندو.
درسن يار ڪرائيندو واڳ وڻن تي ورائيندو.

اوکي سير سمونڊ جي مونکي موليٰ پار ڪرائيندو.
چاٺ مير محمد جي مون کي چشمن ساڻ چمائيندو.
اديون شاھ لطيف چئي مونکي وڇڙيا محب ملائيندو.

(۲)

سائين ڪارڻ سپرين ميو تون موٽاءِ،
مون رٿيندي رات وهاءِ

گهر مهارا گهريان سرهو مون هن سها.
سنم ساھيڙين جا طعنا توھين لاءِ.
سوڊا سڪياڻي ٿان پير پرچي پاءِ.
آسائيءَ کي عبداللطيف چوي موليٰ محب ملاءِ.

(۳)

ڏيئي ويا ٿم ڏير اوجاڳو مون اڪڙين کي
 سجهي منجهان منهنجو هوت وٺي ويا،
 پوءِ نهاريان ٿي پير،
 ڪيـــــــــــــــــچان آيو ڪرهل ڪسامي،
 گهٽ نهاريان ٿي گهير.
 هيڏي ويسر وٺن ٻر-هيءَ چوڏلي ڪير.
 نالي سڏائي سسئي-دات نه حائي ڪير.
 ڪنگو، رتا ڪهڙا-مسدي رتڙا پير.
 اديود شاھ لطيف چوي ساگر مل نود سوير.

(۴)

تون نان دنءَ دنءَ يار لھارا

ٻڌ هو هو جا هلڪارا.
 وجهي اڱر ڪسڙي ٻر-پوءِ دونهن جا ڌڪارا.
 ٿوڪيو ٿوڪج ڏننڻيون ڏسي
 جهـــــــــــــــــر جهـــــــــــــــــر هي چوڌار.
 وجهي لوه سنڌان تي - پوءِ چئنڪن جا چمڪارا.
 سرتيون شاھ لطيف چوي-عاشق ترن اويارا.

پت ڏئيءَ جون وائيون / ڪافيون

(۱)

لا اله الا الله مئون ڪي درسن يار ڪرائيندو.
درسن يار ڪرائيندو واڳ وڻن تي ورائيندو.

اوکي سير سمونڊ جي مونکي مولِي پار ڪرائيندو.
چانٺ مير محمد جي مون کي چشمن ساڻ چمائيندو.
اديون شاھ لطيف چئي مونکي وڇڙيا محب ملائيندو.

(۲)

سائين ڪارڻ سپرين ميو تون موٽاءِ،
مـــــــون رٿـــــــندي رات وهاءِ

گهر مهارا گهوريان سرهو مون هن سها.
سنم ساھيڙين جا طعنا توهين لاءِ.
سوڍا سڪياڻي ٿان پير پر جي پاءِ.
آسانيءَ کي عبداللطيف چوي مولِي محب ملا.

(۳)

ڏيئي ويا ٿم ڏير اوجاڳو مون اڪڙين کي
 سنجهي منجهان منهنجو هوت وٺي ويا،
 پر نه ناريان ٿي پير،
 ڪي چان آيو ڪرهل ڪاهي،
 گهٽ ناريان ٿي گهير،
 هيڏي ويو وٺن ڀر-هيءَ چوڙيلي ڪير،
 نالي سڏائي سسئي-ذات نه ڄاڻي ڪير،
 ڪنگوءَ رتا ڪپڙا-ميندي رتڙا پير،
 اديون شاهه لطيف چوي سانگي مل تن سوير.

(۴)

تون تان ڏنءَ ڏنءَ يار لھارا

ٻڌ هو هو جا هلڪارا،
 وجهي اڱر ڪوري ڀر-پوءِ دونهن جا ڌڪارا،
 ڦوڪيو ڦوڪج ڏنڻڻيون ڏسي
 جهـر جهـر هـي چوڌار،
 وجهي لوه سنڌاڻ تي - پوءِ چڻنگن جا چمڪارا،
 سرتيون شاهه لطيف چوي-عاشق ترن اوڀارا.

(5)

عمر ڄام امير کٽي تقصير مون ڪهڙي ڪهڙي
 جيئڙين جوڙيون اوڻائيندو
 منهن جون پوڙيون پيون ٿم اڃان.
 چرخو چنڊن عـــــــاج جو
 مــــروڙي ســــروڙي پــــڃان.
 اديون شاه لطيف چوي
 اٿم امــــيدان اڃان.

(6)

وس پنهنجي ۾ نه آهيان
 چو ٿيون ڏيو مون کي مڻيون.
 اوهين ڏيو ٿيون طعنا مهڻا
 چو ته اوهين آهيو سڀ مڻيون.
 ڪنڊيس عــــبرض الله ڪسي
 پهڻ ٿيندا سڀ پڻيون.
 اديون شاه لطيف چوي
 منهن جيون پنهل ۾ پڻيون.

(۷)

ڏونگر ڏي ڪو ڏس
اوهان ڪو ڏٺو منهنجو جانب جتن سان.
وئي هيٺس وات تي-جهليمر ته جهانگين گس.
چڙهندس جبل چوٽ تي-جيڻ ته منهنجو وس.
اديون شاھ لطيف چوي-محب ته ملندو اوس.

(۸)

ڪا پوري هنڻن سين لاءِ
ڪا پوري هنڻين سين لاءِ.
تتيائي تاڪيد سين جن پڄايو پاڻ.
وايون تنهنجون وت وڃايون. پيون وڃايون واڻ.
ارت پاسي نه اوجهرين-توڪي سمهڻ آيو ساڻ.
اديون شاھ لطيف چوي-روئي ريجھائج راڻ.

(۹)

ڏاگهن ڏيرن سان-ڪر هن ڪيچن سان
مستان ڪا ٻي لنو لائي.
آه ستي هو هليا-وٽڙا ڪرهل ڪاهي.
آسن اڳيان انجي-هر هر ڪيو پاڏائي.
جيڪا هن من ۾-وٽڙا پنهن جي پڄائي.
اديون عبداللطيف چوي-ايندم واڳ ورائي.

(۱۰)

ڪونه رهندو ڪو هت جيڏيون-هي سڀ هلڻ وارا.

اڏيا رهندا اتي-هي سڀ ماڳ موچارا.
جن کي بادشاهيون بلند هيون سي ڇڏي ويا ويچارا.
ڪل نفس ذاتِ قلموت-سمجھه اهي اشارا.
اديون شاهه لطيف چوي-ات ستر ڪع ستارا.

(۱۱)

اٿي نه ويا مٺي کي لوري

گهوري منهنجي چندري جتن تان.

چوري ندوري گهوري منهنجي چندري جتن تان.
ڪين نياڻون پاڻ سان جڳ ڪري ويا چوري،
اُن ته آڏي رات جو پنهل وٺي ويا زوري،
ڪونهي ڏوهه ڏيرن جو ننڊ وٺي ويا ندوري.
سهڻو لعل لطيف چوي اهڙي لڳي ته جهوري.

(۱۲)

اٿي هلي تند تنبور ستن سور پرائيا.

سنهو ڪٽڻ گهوريو روڙا وٺي روڙ،
ڏيئي باهه پنيور کي ڏونگر وٺي ڏور.
وٺي هيڙس وات تي محب ته ايندم ڏور.
اديون شاهه لطيف چوي الله سان اٿي اور.

(۱۳)

آريائي اوهان ڇا ڏٺو جيڪي مون ته ڏٺو هو.

مڪڻ ماڪي مصري تنهن کان محب مٺو هو.
 سج چند تارا ڪٿيون تنهن کان تاب تڪو هو.
 اول نانءُ الله جو پوءِ محمد ناءُ مٺو هو.
 اديون شاھ لطيف چئي من جو محب مٺو هو.

(۱۴)

اٿي ته نمائيءَ سان نينهن.
 دوست ائين نه دل مٽجي.
 مون کان پاليو نه ٿئي شوق تنهن جي جو شينهن.
 ماس هڏن تان نه ڪپجي.
 چوپڙ بازي عشق جي ڪيلج راتو ڏينهن.
 ڪيل تڏهن ٿو ڪٽجي.
 هٿون پرينءَ جي پيالو پيڄي نينهن.
 گهور پرينءَ ڏانهن نه گهٽجي.
 اديون شاھ لطيف چوي ويندا ڏولاڻي جا ڏينهن.
 موٽي محبن سان ملجي.

(۱۵)

اڃ ٻاروچل اڃ پنهنل ڄام پرڇ
موت وڇوڙو ٿيو ماري

آءُ ته پرڇون پاڻ ۾ ڳالهائون ڪريون ڳچ.
سور اندر جا ساري
قولين ڪوڙي آهيان سائين ڪندو سچ
بس جهن جي پئاري.
پهن پٿريون اوڪيون ڪنير ڪين خرڇ
ثمر ڪڍڻ سنڀاري
هيڏي شهر پنيور ۾ ڪنهن نه چيو مونڪي سچ
شهر ۾ اهو ٿيو ڳاري.
سرتيون شاهه لطيف چوي من منهنجي ۾ مڃ
ويو ته ٻاروچل ٻاري.

(۱۶)

سڪ ته مارن جي سمهن ٿي ڏئي،
آءُ ويسرهي چن وڃان.

اڃا اوڙيندس ڪينڪي ميرا مارن مڃان،
ٻڪر پائڻ جا چيلا چاريم چنان.
اديون شاهه لطيف چوي اٿم اميدون اڃا.

(۱۷)

سکيا سانگيٽڙا من ڪو پيرو ڪن.
من ڪو پيرو ڪن جڏو جيءُ جياريو جن.
آءُ وڃي ويهان وائن تي من اهي ڪي اچن.
چتونٽڙا باغن ۾ ڪهڙي لات لنون.
اديون شاه لطيف چوي وڇڙيا محب ملن.

(۱۸)

ڇو منهنجو روح رنجايو ٿي.
مونکي مانگين ڪاڻ سڪايو ٿي.
قابو آئي ڪوئن ۾ قيدن منجهه ڪنبايو ٿي.
ويئي هيس وات تي چست چنبن ۾ چايو ٿي.
اوکي خبر سمونڊ جي لهرين منجهه لڙهايو ٿي.
اديون شاه لطيف چوي ڪلمو پاڪ پڙهايو ٿي.

(۱۹)

جيڏيون منهنجي رائل ڪي
ڪو رحم پوي جو ڏور وڃيو ڏينهن لاتي.
ڇنا منهن ماڙيون وڃ اوڏانهن اڏائي.
منڻ منهنجي مينڌرو مان م موٽائي.
سوڍا سر پڻ گهريان آءُ ڪرهو ڪاڪ ورائي.
لدائشا لطيف چوي شل پير مٽيءُ ڏي پائي.

(۲۰)

جت نه زوراور ذات اديون
 منهنجو پنهل وٺي ويا رات اديون.
 اٺ ته آريءَ ڄام جا لٽي ته ويا منهنجو ساٿ اديون.
 ڪاٽيندس هٿن سان ڪٿي ته ڏيو مونکي ڪات اديون.
 ووڙيندس وٽڪار ۾ پرهه ڦٽي پريات اديون.
 جتن ويندي پاڻ ۾ ڪٿي ته بلوچي بات اديون.
 اديون شاه لطيف چوي مرشد مليو حق پاڪ اديون.

(۲۱)

اها واقف نه آهي ويچاري
 تنهنکي دوست ڏجو ڪا دلداري.
 قضا آنديس ڪوٽ ۾ جئن آهي لاچاري.
 وٺندي نانءُ نبيءَ جو اُمت چٽندي هيءَ ساري.
 اديون شاه لطيف چوي پرچي مان پوهاري.

(۲۲)

پسي ڳاڙها گل مٿان ڪاهلي چانگي کي چاري.
 نيٺي ڌريندءَ ڌوڙ ۾ مٿون پڙهندءَ قل.
 ڪوٽ مٿانهون ڪنگرا مٿان مومل جهل.
 هيرو موتي ماڻڪ تنجو ڪونهي مل.
 ٿيندو ڏينهن قيام جي ڏاڍي هيت هل.
 ڳاڙها گل گلاب جا مٿون چوٽيءَ قل.
 اديون شاه لطيف چئي اڳئون پيڙ ۾ يل.

هي ڪتاب

دنيا جو سدا حيات شاعر شاهه عبداللطيف ڀٽائي رڳو سنڌ ۽ سنڌي ماڻهن جو شاعر نه هيو پر هو سڄي دنيا لاءِ امن ۽ محبت جو آفاقي پيغام کڻي آيو هو. شاهه صاحب جي ان پيغام کي صحيح طور نه پر ڪيندڙ ڪجهه نادان دوست، شاهه جي شاعري ۽ پيغام کي فقط سنڌ ۽ سنڌي ماڻهن لاءِ مخصوص ڪرڻ ۾ رڌل آهن. اهڙيءَ طرح هو شاهه عبداللطيف ڀٽائي رحمہ جي عظمت کي گهٽائي ۽ محدود ڪري رهيا آهن. اڄ جڏهن ته سڄي دنيا هڪ شهر مثل بڻجي وئي آهي ته شاهه ڀٽائي جي پيغام کي به سڄي دنيا لاءِ سمجهڻ گهرجي ۽ ڪوشش ڪري اهو آفاقي پيغام به سڄي دنيا تائين پهچائڻ گهرجي. هن ڪتاب ۾ محترم غلام مصطفيٰ مشتاق، ڀٽائيءَ جي رڳو بزرگيءَ ولي الاهي واري پهلوءَ تي روشني وڌي آهي ۽ شاهه صاحب جي زندگي جا اهڙا واقعا بيان ڪيا آهن، جن مان لطيف سائين جي نيڪ ۽ پاڪ باز زندگيءَ تي روشني پوي ٿي. هن ڪتاب لکڻ سان فاضل مصنف جو خاص مقصد اهو آهي ته جيئن سنڌي ماڻهن ۽ خاص طور نوجوانن کي شاهه جي زندگي جي انهن پاسن جي خبر پوي جن کي لکائڻ جي عام طور ڪوشش ڪئي وڃي ٿي.

سوره سنڌي ادب

صاحب خان سوره: ميراثي

Cell No: 0344 3919786

0300 3404488